

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

08

ISSN 1801-1578

vydání 08/ ročník 2009 /6.10.2009

Bulletin CES VŠEM

V TOMTO VYDÁNÍ

The Global Competitiveness Report 2009–2010 – metodologické a poznávací podněty

Karel Müller, Cuong Nguyen Tien: Příspěvek uvádí nové metodologické a poznávací podněty Světového ekonomického fóra v nové Zprávě o globální konkurenceschopnosti pro léta 2009–2010.

(strana 1)

Vypovídací schopnost měkkých dat – index vnímání korupce

Petr Vymětal: Příspěvek se snaží poukázat na některé rozdíly mezi měkkými a tvrdými daty a zejména na problémy, které jsou se stále se rozšiřujícím používáním měkkých dat spojené. Některé problémy odhaluje „měření korupce“, což je ukazatel vnímání korupce, publikovaný Transparency International.

(strana 6)

Podnikatelské prostředí ČR v hodnocení mezinárodních institucí

Václav Šmejkal: Světová banka a řada dalších renomovaných institucí hodnotí ve svých každoročních žebříčcích země včetně ČR z různých hledisek relevantních pro podnikatele i hospodářskou politiku obecně. Překvapení se však ani letos nekoná, silné a slabé stránky ČR zůstávají i ve velmi dílčích parametrech stálé. Dlouhodobá neschopnost přijetí efektivních reforem tak ČR aktuálně řadí mezi nejhorší v rámci EU. Ve světovém pořadí jsme za desítkami zemí, s nimiž bychom ani nechtěli být srovnáváni a které nepochybně celkovou vyspělostí a bohatstvím stále předčíme.

(strana 9)

Zpráva z mezinárodních statisticko-ekonomických dnů

Anna Bajzíková, Milan Žák: Ve dnech 17. a 18. září 2009 se na půdě VŠE v Praze konal již třetí ročník konference Mezinárodní statisticko-ekonomické dny. V sekci ekonomie zaznělo osm příspěvků. Uvádíme přehled přednesených příspěvků v této sekci včetně diskuse o jejich obsahu.

(strana 13)

The Global Competitiveness Report 2009–2010 – metodologické a poznávací podněty

Světové ekonomické fórum – WEF vydává začátkem září 2009 zprávu o globální konkurenceschopnosti pro léta 2009–2010. Poznatky shromažďované světovým ekonomickým fórem mají již značnou tradici. První zpráva tohoto druhu byla vydána v roce 1979. Od té doby se významně změnilo zpracovatelské zázemí i její poznávací záběr. Současné zprávy se opírají o síť kooperujících organizací a osobností z oblasti podnikání, politiky, akademického výzkumu i dalších kulturních oblastí. Kontext globálních zpráv je nyní doplňován řadou dílčích analýz, které přesahují rámec ekonomických problémů konkurenceschopnosti. I když strategický záměr této organizace a jejích zpráv je zaměřen na sledování a podporu globalizačních procesů (a je proto předmětem aktivit anti-globalizačních hnutí), stále zřetelněji do jeho agendy pronikají také otázky sociální odpovědnosti podnikatelů, omezenosti přírodních zdrojů i odpovědnosti k životnímu prostředí. Uvedená témata také vyostřuje současná ekonomická situace. I když ekonomičtí analytici predikují „odražení ekonomiky ode dna“ a brzké obnovení ekonomického růstu, vzniká otázka, zda se podle tohoto schématu obnoví dostupnost přírodních zdrojů a zejména prostředky správy globálních procesů včetně důvěry v jejich oprávněnost.

Poslední zasedání WEF, které se konalo počátkem roku 2009, bylo konfrontováno s probíhajícím ekonomickým útlumem a oslabením růstových zdrojů současných ekonomik. Po několika letech rychlého a téměř nerušeného růstu se globální ekonomické prostředí mění. Stoupající ceny potravin a energií, globální finanční krize a s tím související zpomalení v předních světových ekonomikách vybízí politiky k sestavování nových ekonomických pravidel, na jejichž základě by bylo možné udržet ekonomický růst. Dnešní volatilita systému jen stvrzuje, že význam konkurenceschopnosti ekonomického prostředí může být udržen jen při existenci adekvátních strukturálních předpokladů či infrastruktury, která umožňuje nejen udržovat ekonomický růst, ale také čelit krizovým vlivům a přecházet z recese na růstovou trajektorii.¹

Cílem příspěvku je charakterizovat nový přístup při konstrukci globálního indexu konkurenceschopnosti, který je využit při zpracování posledních dvou zpráv, poukázat na jeho metodologický rámec a jeho problémy. Při diskusi o použité metodice konstrukce ukazatelů navážeme na otázky, které byly již v Bulletinu CES VŠEM prezentovány² a zvažovaly možnosti výstižnějšího zobrazení technicko-ekonomických a sociálně-kulturních faktorů probíhajících společenských transformací. Současně také upozorníme na výsledky obou posledních zpráv a jejich vliv na hodnocení globální konkurenceschopnosti sledovaných zemí.

Konkurenceschopnost je ve zprávě definována jako soubor institucí, politik a faktorů, které určují úroveň produktivity v zemi. Přístup k měření konkurenceschopnosti národních ekonomik je založen na následujících předpokladech: výchozím indikátorem je úroveň produktivity národní ekonomiky a klíčová pozice tohoto ukazatele má následu-

jící důvody: (i) charakterizuje trvalou úroveň prosperity umožňující růst příjmů občanů; (ii) úroveň produktivity určuje míry návratnosti (výnosy), které jsou získávány investicemi do ekonomiky a (iii) míry návratnosti jsou klíčovým hybatelem ekonomického růstu. V obecnějším pohledu se předpokládá, že konkurenceschopnější ekonomika zajišťuje ekonomický růst v dlouhodobější perspektivě.

Na konkurenceschopnost přirozeně působí mnoho faktorů, které ovlivňují růst národních hospodářství. Metodika zpracování údajů o konkurenceschopnosti národních ekonomik počítá s touto skutečností, avšak současně shrnuje význam těchto faktorů do indexu globální konkurenceschopnosti. Konstrukce toho indexu usiluje o zachycení komplexnosti sledovaného jevu, avšak současně reflektuje rizika takové agregace. Z tohoto důvodu také předkládá indexy konkurenceschopnosti pro jednotlivá stádia či typy růstu konkurenceschopnosti (viz dále), které konkurenceschopnost podle formulovaných předpokladů ovlivňují (ve zprávě jsou označeny jako „pilíře“). Pojem konkurenceschopnost tedy zahrnuje statické a dynamické složky. Produktivita země jednoznačně určuje stav její schopnosti udržet vysokou úroveň příjmů, je to také jeden z hlavních faktorů výnosnosti investic, která je základním zdrojem dynamizace ekonomiky. V metodologickém pohledu zpráva zachycuje mikroekonomické, mezeconomické³ i makroekonomické projevy faktorů ovlivňujících konkurenceschopnost. Z tohoto důvodu konstrukce ukazatelů konkurenceschopnosti pracuje jak s kvantitativními, tak i kvalitativními metodickými postupy.

12 pilířů konkurenceschopnosti

Faktory, které ovlivňují konkurenceschopnost jako základní prostředek růstu ekonomické výkonnosti, jsou předmětem stálého teoretického úsilí ekonomických bádání. Již stovky let se ekonomové pokoušejí pochopit, co určuje bohatství národů. Tento pokus počíná Adamem Smithem s jeho teorií dělby práce, pokračuje v neoklasických přístupech zdůrazňujících význam investic do kapitálu a infrastruktury a dnes sleduje vlivy dalších faktorů, jako jsou vzdělání, technika, makroekonomická stabilita, správa, transparentní a dobře fungující instituce a mnoho dalších.

Global Competitiveness Index (GCI) je nastaven jako vážený průměr z mnoha různých komponentů, z nichž každý odpovídá jednomu aspektu teoreticky a pojmově zobrazené skutečnosti, kterou nazýváme konkurenceschopnost. Všechny tyto skupiny komponentů se řadí do 12 pilířů hospodářské konkurenceschopnosti.

Přestože 12 pilířů konkurenceschopnosti je popsáno odděleně (viz obrázek 1), nemělo by to zakrýt skutečnost, že nejsou nezávislé. Nejen že na sobě závisí, ale dokonce se navzájem posilují. Např. inovace (12. pilíř) nemůže existovat bez institucí (1. pilíř), které zaručují práva duševního vlastnictví, nemůže být provedena v zemích se špatně vyškolenými pracovníky s nízkým vzděláním (5. pilíř) a nikdy nebude probíhat v ekonomikách s neefektiv-

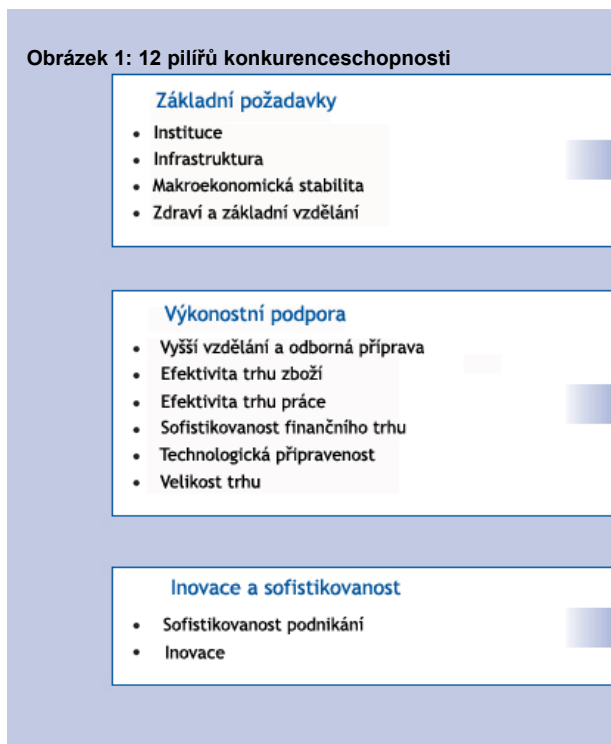
¹ Zpráva o globální konkurenceschopnosti 2009–2010 tuto okolnost prezentuje v souvislosti se ztrátou vedoucí pozice USA; konstatuje, že strukturální předpoklady USA indikují brzké zotavení ekonomiky z krizových projevů.

² Müller K.: Sociální dimenze inovací. Bulletin CES VŠEM, 2009, č. 7.

³ Do mezo-ekonomické úrovně analýzy se zahrnují ty faktory, které zprostředkovávají mikroekonomické vlivy do makroekonomických efektů a obráceně makroekonomické tlaky či závislosti do mikroekonomických efektů. K takovým faktorům patří např. instituce a hospodářské politiky.

ními trhy (6., 7., 8.pilíř) nebo bez rozsáhlé a efektivní infrastruktury (2. pilíř).

Obrázek 1: 12 pilířů konkurenceschopnosti

Pramen: Global Competitiveness Report 2008 (WEF), vlastní úpravy.

Typologie forem ekonomického růstu

Zkušenosti získané měřením globální konkurenceschopnosti umožňují uvažovat o různých variantách souvislosti mezi jejími jednotlivými pilíři. Podle těchto poznatků je v první fázi ekonomika hnána výrobou a výhodami plynoucími ze snadného přístupu k jednotlivým výrobním faktorům. Firmy si konkurují na základě cen a prodávají základní produkty. Jejich nízká produktivita se odráží v nízkých mzdách. Udržení konkurenceschopnosti v této fázi vývoje závisí v prvé řadě na dobře fungujících veřejných a soukromých institucích (pilíř 1), na dobře rozvinuté infrastruktuře (pilíř 2), na stabilním makroekonomickém rámci (pilíř 3) a na zdravých a vzdělaných pracovních sílách (pilíř 4).

Se zvyšováním mezd a dalším rozvojem se ekonomika přesouvá do fáze hnané efektivitou, kdy se začínají rozvíjet účinnější výrobní procesy a zvyšuje se kvalita výrobků. V tomto bodě je konkurenceschopnost hnána vyšším vzděláváním a úrovní odborné přípravy (pilíř 5), efektivními trhy zboží (pilíř 6), dobře fungujícími trhy práce (pilíř 7), sofistikovanými finančními trhy (pilíř 8), velikostí domácího a zahraničního trhu (pilíř 10) a schopností využít výhody stávajících technologií (pilíř 9).

Jakmile se země přesune do inovací řízené fáze, je schopna udržovat vyšší mzdy a s ní související životní úroveň pouze tehdy, pokud její podniky jsou schopny soutěžit s novými a jedinečnými produkty. V této fázi musí společnosti soutěžit prostřednictvím inovací (pilíř 12), produkovat nové výrobky pomocí sofistikovaných výrobních procesů (pilíř 11).

Uplatňovaná typologie je implicitně založena na koncepci

strukturních závislostí (path dependence) a také počítá s časovým rozměrem, což připomíná model Rostovových fází ekonomického růstu. Takový pohled má své oprávnění v rámci uplatňovaných východisek. Dlouhodoběji založený růst není myslitelný bez mobilizace zdrojů, které umožňují růst produktivity a výnosů. Ty pak umožňují investovat do přírodních, technických a lidských zdrojů, což následně zvyšuje produktivitu a další předpoklady pro investice. Je zřejmé, že uvedená nákladnost jednotlivých stádií předurčuje cestu závislosti na faktorech produktivity a investičních zdrojů. Další předpoklad je spojen s jevem konkurenčního prostředí. S tímto jevem lze počítat jen jako s ideálním typem, který v realitě nachází větší či menší oporu. Analytická opora jednotlivých pilířů evidentně konstatuje, že konkurenční trhy jsou jen jednou z forem správy a další formy koordinace je nutno brát při analýze v úvahu (hierarchie nebo klientelské sítě). Je však vytváření efektivních institucí pro tržní konkurenci nákladné? Je to vůbec otázka nákladů? Oba uvedené předpoklady lze vystavit kritickému pochybování, což pak může měnit i teoretický přístup k hodnocení faktorů konkurenceschopnosti ekonomik.

Dvanáctý pilíř: Inovace

Poslední pilíř konkurenceschopnosti se týká technických inovací (produktů a procesů). Významné výnosy lze rozhodně získávat dokonalejším fungováním institucí, budováním infrastruktury, snižováním makroekonomické nestability nebo zlepšením lidského kapitálu obyvatelstva; všechny tyto faktory nakonec narazí na klesající výnosy z rozsahu. Totéž platí i pro efektivitu práce, finanční trhy a trhy zboží. Z dlouhodobého hlediska může být ekonomický růst a životní úroveň zvýšena pouze technickými inovacemi. Inovace jsou zvláště důležité pro hospodářství, která se pohybují na hranicích dosaženého vědeckého a možnosti využití exogenních zdrojů technického růstu vymizí. Firmy v těchto zemích musí navrhnout nová řešení k vývoji produktů a procesů k udržení své konkurenční pozice. V případě vysoce konkurenčního prostředí pak nezbyvá firmám než se věnovat výzkumu a vývoji (R & D). Proto je zdůrazňována potřeba větší účasti soukromého sektoru na podpoře výzkumu a vývoje, kvalitních výzkumných institucí, rozsáhlé spolupráce v oblasti výzkumu mezi univerzitami a průmyslem a ochrany duševního vlastnictví.

Top 10

Výsledky GCI pro prvních 10 zemí ukazují pokles v průměrném hodnocení od loňského roku, pád z 5,51 (z maximálního možného skóre 7) v loňském roce na 5,45 v letošním roce. Jinými slovy, zdá se, že v souvislosti se současnou recesí, konkurenceschopnost nejvýkonnějších zemí v průměru klesla. V tomto roce předstihuje Spojené státy Švýcarsko. Je to způsobené tím, že výkon švýcarské ekonomiky je relativně stabilní, zatímco ve Spojených státech došlo k oslabení v celé řadě oblastí. Švýcarské hospodářství je nadále charakteristické svými vynikajícími schopnostmi inovace a velmi sofistikovanou obchodní kulturou. Země se vyznačuje vysokými výdaji na výzkum a vývoj, její vědecko-výzkumné instituce patří mezi nejlepší na světě a vynikající spolupráce mezi akademickým a podnikatelským sektorem zajišťuje, že tyto výzkumy jsou okamžitě aplikovány v tržních procesech, posílených o silnou ochranu duševního vlastnictví. Švýcarské veřejné instituce jsou hodnoceny jako jedny z nejúčinnějších a nejtransparentnějších ve světě (7.). Zajišťování rovných podmínek a zvyšování podnikatelské důvěry se odráží v

systému nezávislých soudů, v silném právním státě a ve vysoce odpovědném veřejném sektoru. Konkurenceschopnost Švýcarska je rovněž podepřena výbornou infrastrukturou (5.) a dobře fungujícím trhem zboží (5.), stejně jako trhem práce, který patří mezi nejúčinnější ve světě (2., hned za Singapurem). Přestože švýcarské makroekonomické prostředí poněkud oslabilo od loňského roku, je i nadále hodnoceno jako stabilní, zejména ve srovnání se Spojenými státy a mnoha evropskými zeměmi.

Po několika letech na vrcholu žebříčku Spojené státy klesají o jednu příčku níže a zařadují se na 2. místo za Švýcarskem. Řada stupňujících se nedostatků si vybrala svou daň. I když je země celkově velmi konkurenční, existují určité nedostatky v určitých oblastech, které se prohloubily od posledního hodnocení. Některé aspekty institucionálního prostředí by mohly být posíleny, týká se to zejména schopnosti vlády udržet kontrolu nad soukromým sektorem (48.). Rostou též obavy týkající se fungování soukromých institucí s patrným oslabením hodnocení auditu a výkaznictví (pokles z 20. v loňském roce na 39. místo). Obecněji řečeno, vzhledem k tomu, že finanční krize vznikla z velké části ve Spojených státech, není překvapením, že došlo k oslabení v hodnocení sofistikovanosti finančních trhů země (propad z 9. v minulém roce na 20. místo v letošním roce). V zemi je největším problémem makroekonomická stabilita s několikaletými fiskálními schodky a rostoucí úroveň veřejného zadlužení (93. místo).

Po Spojených státech následují Singapur, Švédsko, Dánsko a Finsko.

Tabulka 1: TOP 10

Pořadí	Země	Hodnocení
1	Švýcarsko	5,60
2	Spojené státy	5,59
3	Singapur	5,55
4	Švédsko	5,51
5	Dánsko	5,46
6	Finsko	5,43
7	Německo	5,37
8	Japonsko.	5,37
9	Kanada	5,33
10	Nizozemí	5,32

Pramen: Global Competitiveness Report 2008 (WEF), vlastní úpravy.

Nový GCI

V letošním roce Světové ekonomické fórum vedené Michaelem Porterem z Harvard University zahájilo důležitou etapu ve vývoji sledování globální konkurenceschopnosti. Významným krokem je změna, resp. zlepšení jak v metodice, tak v indexu samotném. Cílem nového indexu globální konkurenceschopnosti je vytvořit jednotný, plně integrovaný index, který nahradí dva stávající indexy. Nový model GCI je založen na jediném modelu, který vychází z nejmodernějších vědeckých výzkumů. Zároveň počítá s rozšířením výzkumu a měl by přinést praktické poznatky pro politiky a zákonodárce. Nový GCI také vytváří stabilní metodickou platformu pro nadcházející roky.

Nový GCI se zaměřuje na faktory ovlivňující úroveň produktivity, na kterých se národní ekonomika může udržo-

vat. Data nadále vycházejí z různých veřejných zdrojů a ročních průzkumů od obchodních manažerů po celém světě. Většina ukazatelů používaných v předchozích indexech je začleněna do nového indexu. Zatímco řada prvků zůstává stejná, nový model GCI je zahrnuje do nové, robustnější koncepční struktury. Rovněž používá přesnější statistické metodiky.

Nový index globální konkurenceschopnosti byl navržen jako souhrn všech faktorů makroekonomické a mikroekonomické konkurenceschopnosti. Zatímco faktory makroekonomické konkurenceschopnosti vytvářejí příležitosti pro produktivitu, faktory mikroekonomické konkurenceschopnosti mají přímý dopad na produktivitu ekonomiky a prosperitu společnosti. V makroekonomické oblasti zachycují indikátory makroekonomické politiky (MP) ty aspekty politiky, které mají výrazný dopad na krátkodobé výkyvy hospodářství a mohou mít dlouhodobý vliv na produktivitu. Sociální infrastruktura a politické instituce (SIPI) zahrnují obecnější ukazatele týkající se stavu společnosti a institucí. V mikroekonomické oblasti subindexy zahrnují sofistikovanost firemních operací a strategií (COS) a celkovou kvalitu podnikového prostředí (NBE).

Na čtvrté úrovni GCI (viz obrázek 2) jsou uvedeny subkategorie, které specifikují ukazatele třetí úrovně. V kategorii MP jsou indikátory seskupeny podle fiskální politiky a monetární politiky. V kategorii SIPI jsou ukazatele rozděleny do základních lidských schopností (zdraví a základní vzdělání), politických institucí (rozhodování a efektivita výkonných orgánů) a právního státu (korupce, účinnost právního procesu). V kategorii NBE se rozlišují indikátory na výrobní (vstupní) podmínky, poptávku, strategii a rivalitu, které souvisejí s odvětvím. Na páté úrovni se některé oblasti mikroekonomické konkurenceschopnosti dále diferencují do užších podkategorií. Pod provozními podmínkami jsou ukazatele rozděleny do logistické infrastruktury, komunikační infrastruktury, administrativní infrastruktury, infrastruktury kapitálového trhu a inovační infrastruktury. Pod COS jsou ukazatele seskupeny podle strategické a operativní efektivnosti, organizačních postupů a internacionalizace firem.

Ve většině případů je rozdělení jednotlivých ukazatelů jasné. Pro některé ukazatele však konkrétní zařazení do kategorií vyžaduje ocenění založené na povaze faktoru a jeho primárním dopadu na konkurenceschopnost. Např. v oblasti vzdělávání je základní vzdělávání zařazeno do SIPI (makroekonomická konkurenceschopnost), zatímco pokročilejší odborné vzdělávání je zařazeno do NBE (mikroekonomická konkurenceschopnost). Je to z toho důvodu, že na primární vzdělávání nahlíží tvůrci indexu jako na širší ukazatel schopnosti jednotlivců zapojit se do společnosti. Je to vlastně základ pro další vzdělávání a rozvoj. Obchodní bariéry zahrnující průměrné celní sazby na dovoz jsou přiřazeny k NBE. Bariéry obchodu jsou především ukazatelem konkurenčních tlaků ze strany zahraničních firem i přesto, že jsou též důležité jako měřítko otevřenosti ekonomiky. Zdanění a míra zdanění jsou přiřazeny také k NBE. Ačkoliv zde jde o fiskální politiku (MP), efektivní daňové mechanismy se nejlépe sledují v rámci administrativní infrastruktury.

Konstrukce nového modelu GCI

Zásadní součástí jakéhokoliv indexu je stanovení odpovídající váhy jednotlivých ukazatelů ve vztahu k celkové konkurenceschopnosti. Nový model GCI počítá váhu založenou na regresi sdružené sady údajů o HDP na

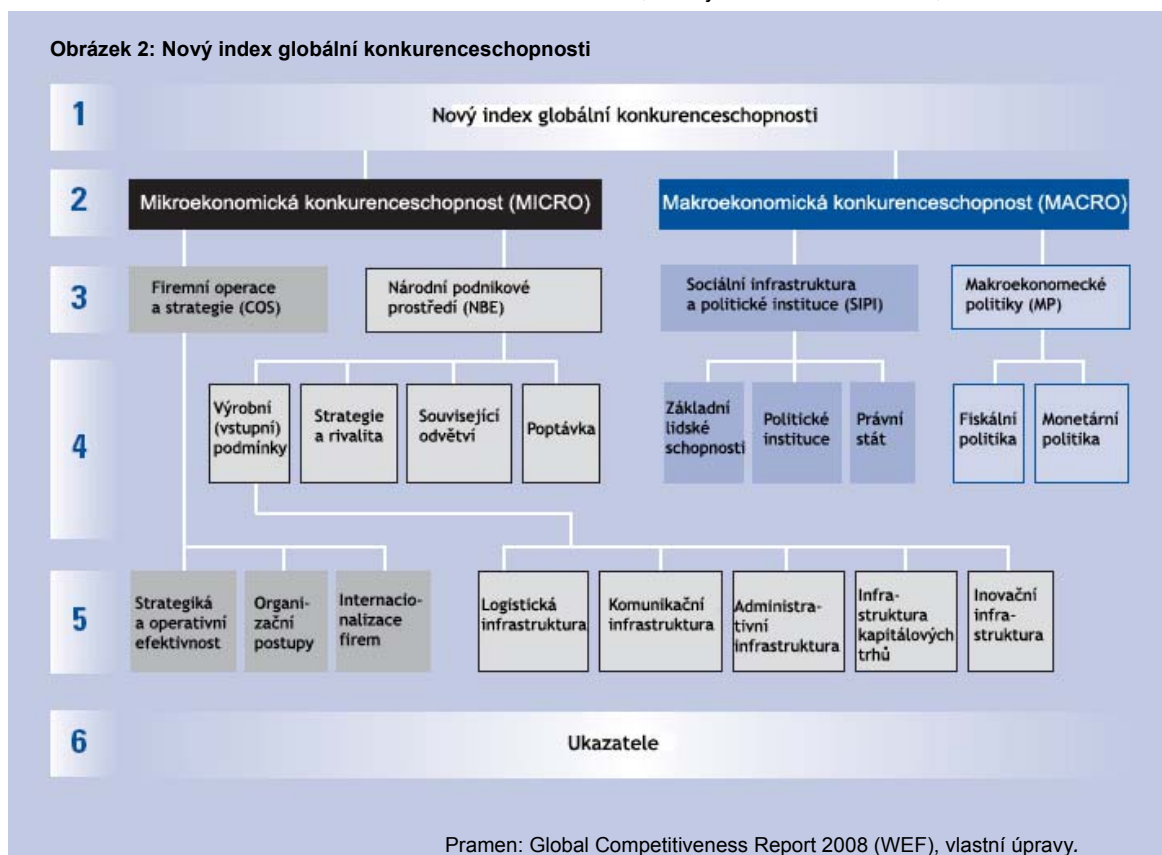
obyvatele. Stabilita modelu je testována na přerozdělování jednotlivých ukazatelů a vyhodnocování stability váhy a celkového skóre. Jiné podobné indexy téměř vždy stanovovaly váhu na základě odborných stanovisek.

Nový model GCI je generován ve dvoustupňovém procesu. Za prvé, váha pro agregaci jednotlivých ukazatelů k celkovému skóre země je získávána pomocí datových řad pro více než 130 zemí, a to v rozsahu 7 let (2001–2007). Váha získaná z odhadu modelu je konstantní v průběhu času. V dalších letech budou údaje použity pro kontrolu stability modelu v čase. Za druhé, skóre indexu pro danou

paritou kupní síly jako závislou proměnnou, s hodnotami pro MICRO, SIPI, MP každé země. Rok je hlavní proměnnou. V modelu se koeficienty liší podle zemí a jejich stupně vývoje. Ekonometrická specifikace je následující:

Odhadované koeficienty jsou pak upraveny do váhy pro mikroekonomickou konkurenceschopnost, SIPI a MP.

Nový model GCI prezentuje 85 % variací prosperity v jednotlivých zemích. Je to pozoruhodný poznatek s ohledem na soubor dat zahrnující velký počet zemí na velmi různých úrovních ekonomického rozvoje. Ukázalo se, že jak mikroekonomická, tak i makroekonomická

zemí v daném roce se vypočítá součtem vážených hodnot ukazatelů, se kterými model počítá.

Nový model GCI používá analýzu hlavních komponentů (PCA) k agregování jednotlivých ukazatelů (nebo kategorií ukazatelů). Předpokladem metody PCA je, že v rámci „konceptuální kategorie“ indikátory vysoce korelují k základnímu jevu, který je měřen. V oblasti mikroekonomické konkurenceschopnosti je korelace mezi indikátory velmi vysoká. Nový GCI model tedy aplikuje dvoustupňový PCA postup. Za prvé samostatná agregace je počítána pro COS a pro každou ze čtyř složek NBE. Za druhé, těchto pět komponentů je agregováno do celkového skóre mikroekonomické konkurenceschopnosti.

V oblasti makroekonomické konkurenceschopnosti je stupeň korelace mezi ukazateli poměrně vysoký v SIPI a MP, nikoliv však pro další tematické indikátory. Nový GCI model tedy používá PCA pro výpočet skóre pro SIPI a pro MP, ale nepoužívá PCA pro další agregace.

Druhým krokem při výpočtu nového GCI je měření vlivu konkurenceschopnosti země z MICRO, SIPI a MP. Určíme komplexní regresi, která používá HDP na obyvatele s

konkurenceschopnost mají nezávisle na sobě dopad na produktivitu. Mnohé předešlé analýzy se jen soustřeďovaly na jednotlivá měření, aniž by je zakomponovaly do širšího rámce.

Váha komponentů konkurenceschopnosti se mění systematicky s fázemi vývoje. Na nižší úrovni rozvoje závisí nejvíce na SIPI, následuje pak úloha MP a mikroekonomické konkurenceschopnosti. Na vyšších úrovních vývoje převládá vliv mikroekonomicky sledované konkurenceschopnosti, následuje vliv SIPI a pak MP.

Závěr

Reflexe a hodnocení nově navrhované konstrukce ukazatele konkurenceschopnosti může sledovat různá hlediska. Pro praktické využití je důležitá otázka kompatibility nové metodiky s předcházející metodikou. Pozornost bude jistě také věnována metodice konstrukce jednotlivých ukazatelů v návaznosti na jejich analytickou oporu. Sdružování různých ukazatelů do určitých celků (pilířů) bude vyvolávat otázku, zda takové sdružování podporují příčinné souvislosti mezi takto sdružovanými jevy. Jak již bylo uvedeno v úvodu, v našem hodnocení se soustředíme na

dvě otázky: jakou pozici má v celkovém hodnocení konkurenceschopnosti pilíř inovací a jak jsou charakterizovány socio-kulturní souvislosti sledovaného jevu.

Pojetí pilíře inovační výkonnosti a faktorů, které ho ovlivňují, kombinuje jak koncepční přístup „tlaku vědy“, tak i „tahu trhu“. Oba vlivy jsou však pojaty spíše komplementárně než disjunktivně. Projevuje se to zejména v institucionálním pohledu. Ten v rámci tohoto pilíře upozorňuje na potřebu účinnějších vazeb mezi veřejnou a soukromou sférou. Důraz je kladen na potřebu růstu vědeckého vědění prostřednictvím růstu zdrojů na výzkum v soukromém sektoru, ve veřejném sektoru a širší kooperace mezi akademickou (veřejnou) sférou a (soukromým) průmyslem. Obdobný aspekt se skrývá i za faktorem ochrany průmyslového (intelektuálního) vlastnictví – technicky zprostředkovaná masivní (veřejná) dostupnost informací vyvolává problém, jak chránit výnosy pro jejich tvůrce. Identifikace uvedených faktorů však vyvolává otázku, jak spolupráce mezi akademickou a průmyslovou vědou souvisí s růstem zdrojů na výzkum v obou institucích a jak zvyšuje rozsah disponibilního vědění ekonomických aktérů a jeho vliv na růst konkurenceschopnosti firem a národních ekonomik. Poznatky ekonomických a sociálních studií poukazují na vliv institucionálních faktorů a výrazné rozdílnosti ve vztazích mezi nimi. Např. produkce a šíření výzkumných poznatků mezi akademickou a průmyslovou vědou naráží na rozdílné normativní a hodnotové orientace obou institucí. Obdobně i „průnik“ odborného vědění do firem je ovlivňován (a omežován) typem techniky i organizace, které ji charakterizují. Navrhované typologie učících se firem, inovujících firem, inovačních infrastruktur přesvědčivě argumentují, že vztahy mezi uvedenými faktory inovačního pilíře nejsou bezprostřední, tím méně příčinné povahy. Transformace zdrojů růstu v jedné oblasti národních nebo regionálních inovačních „systémů“ nemusí vyústit v efekty druhé oblasti či celku. Takové transformace závisejí na stavu jejich infrastruktur a institucionálního prostředí.

Navržená metodika počítá s vlivem těchto faktorů prostřednictvím jiných pilířů, zejména technické připravenosti, vysokoškolského vzdělání a odborné přípravy, zdraví a základní vzdělanosti a v neposlední řadě i infrastruktury (ta je však spíše chápána technicky jako prostředky dopravy a komunikace). Označení těchto faktorů jako pojmově svébytných tak omezuje specifikaci souvislostí mezi nimi. Vzájemné ovlivňování mezi těmito faktory či jejich institucemi je však považováno za nezbytný předpoklad pro fungování současného stádia ekonomik, které je označováno jako inovační.

Rozlišení typů ekonomického rozvoje, resp. typů ekonomického růstu, představuje určitě realistický přístup k analýze konkurenceschopnosti. Má však dva předpoklady, které nedostatečně vystihují vztahy mezi vědou, technikou, ekonomikou a institucionálními okolnostmi jejich transformací. To pak umožňuje formulovat námitky oproti koncepci, která z něho vychází. Jednak nejvyšší typ ekonomického růstu, který je označován jako inovační, nedostatečně vystihuje klíčový zdroj jeho růstu. Spolehá se na lépe distribuovaný a koordinovaný růst zdrojů výzkumu, avšak nepočítá s institucionálními a infrastrukturálními vlivy, které vhodnější distribuci a lepší koordinaci

ovlivňují. Další námitka mluví o označení nejrozvinutějšího typu konkurenceschopné ekonomiky jako inovačního. Výše zmíněné poznatky o technické i organizační podmíněnosti inovací umožňují namítnout: inovace se projevují ve všech typech ekonomického růstu, avšak v každém typu spočívají na různé kombinaci technických, ekonomických a institucionálních faktorů. Nejrozvinutější typ se vyznačuje zejména významným vlivem institucionálních faktorů, a to jak v jejich adaptabilitě k technicko-ekonomické dynamice, tak i jejich orientační a regulující úloze ve vztahu k této dynamice. Příkladem poslední jmenovaného vlivu je např. sledování negativních sociálních důsledků. Méně zřetelně pak působí fakt, že veřejně artikulovaná negativita vyvolává potřebu ujasnění pozitivity – veřejnou diskusi o hodnotových orientacích současných společností. Tento sociálně kulturní aspekt se dnes považuje nejen jako důležitý prostředek inovační politiky zemí, ale také jako nezbytný předpoklad nutných institucionálních změn.

Výše uvedené námitky se týkají i poznávacích bloků (pilířů), které jsou uplatněny při hodnocení globální konkurenceschopnosti. Autoři správně konstatují, že jednotlivé pilíře nelze považovat za ostře vymezené faktory. Naopak poukazují na jejich vzájemnou podmíněnost, jak bylo již výše naznačeno. I zde je však namístě poukázat na infrastrukturní a institucionální aspekty relevantních pilířů: technické připravenosti, vysokoškolského vzdělání a odborné přípravy, zdraví a základní vzdělanosti a infrastruktury. Význam těchto pilířů pro inovační výkonnost v podmínkách nejrozvinutějšího typu ekonomického růstu má význam nejen v růstu jejich funkčně specifických zdrojů, ale zejména v jejich adaptabilitě k měnícím se okolnostem, jak na to ukazují koncepce učící se ekonomiky nebo reflexivní modernity.

Na závěr metodologická poznámka: snaha autorů konstruovat agregovaný ukazatel je nutně orientuje na kvantifikaci identifikovaných jevů. Uvědomují si však, že kvantitativní údaje lze vhodně využít při zobrazení zdrojů sledovaných jevů, avšak méně při sledování jejich transformací v efekty. Oprávněně se zde obrací k možnostem kvalitativně orientovaných výzkumů (dotazníkových šetření). Aby však mohli výsledky srovnávat pro různé země, i zde musí přistoupit ke kvantifikaci. Při analýze sociálních jevů je kvantifikace vždy spojena s redukcí (zjednodušením) a rozhraničením. Nepochybným rysem současných společností je složitost a interaktivnost („prolamování“ hranic). Konstrukce ukazatelů tak jde proti tomuto trendu. Podobnou námitku lze uplatnit i při obecnějším členění terénu konkurenceschopnosti na mikro- a makroúroveň. Takové rozčlenění je určitě důležité, neboť zachycuje dva základní zdroje pohybu moderních společností (i ekonomik). Pozitivní je také, že autoři zařazují do obou pohledů důležité aspekty sociální infrastruktury a správy. Avšak v tomto hrubém rozlišení mohou jen vzdáleně přispívat k poznání jejich vlivu na konkurenceschopnost. Mnohem produktivnější by bylo, jak bylo výše naznačeno v různých typologiích, uvažovat také o mezo-úrovni analýzy. Ta by totiž umožňovala mnohem lépe vystihnout vliv infrastrukturních a institucionálních faktorů na inovační výkonnost a konkurenceschopnost firem i ekonomik.

Vypovídací schopnost měkkých dat – index vnímání korupce

V metodologiích řady mezinárodních agentur kromě klasických statistických dat jsou stále více užívána tzv. měkká data. Mnoho ekonometrů, statistiků a matematicky orientovaných ekonomů sice bere tento trend více nebo méně jako fakt, ale poukazují na to, že měkká data mohou být výrazně zkreslená, nemohou odrážet a popisovat realitu tak dokonale jako data statistická. Tento argument má svůj reálný základ. I přes řadu výhrad je nutné položit si otázku, proč jsou měkká data tak populární a proč v dnešních souhrnných indexech mají přibližně stejnou váhu jako data statistická. Jde o optické vylepšování pozice vyspělých zemí nebo statistická data a jejich vypovídací schopnost narazila na své limity vysvětlit a popsat reálný stav věcí, chování, příčiny a důsledky hospodářsko-politických opatření?

Tvrdá vs. měkká data

Snaha nějakým způsobem popsat a vysvětlit chování, výsledky a jednání subjektů je velmi stará. Každá teorie je výsledkem určitého pohledu na svět, disponuje určitými předpoklady i sadou postupů, metodologií a nástroji, které zakládají určité výsledky. Teprve až novodobá přírodověda přinesla „vědecké“ instrumentarium, které se stalo inspirací pro vědy další, ale také nástrojem pro praktické využití v životě společnosti (soustavy obyvatelstva, statistiky pro daňové účely). Fascinace metodami přírodních věd se pak plně projevuje v osvícenství 18. století a pozitivismu 19. století, kdy se matematizace, propojení příčin a důsledků ve formě jednosměrných kauzalit, normalizace, standardizace a disciplinace stávají běžnou součástí a fungováním tzv. tvrdých věd.

Ani oblast ekonomie a hospodářské politiky nebyla a není výjimkou. Po více jak dvou stoletích můžeme říci, že vedle exaktních a přesných statistických a matematických metod jsou pro širší pochopení příčin a důsledků toho, jak některé procesy v realitě fungují, využívány i metody méně exaktní, popisné a nematematizované.

Vedle exaktně orientovaných disciplín, spoléhajících na statistické a matematické metody (tedy tzv. tvrdá data), se čím dál více projevuje tendence využívat pro vysvětlení řady ekonomických a hospodářsko-politických problémů také tzv. data měkká. Důvodem pro to může být jisté zklamání ze zjednodušujících vysvětlení výseků reality, jednorozměrnost a přílišné zdůrazňování kauzálních závislostí v nepříroděném prostředí, které je ovlivněno chováním (tj. libovůlí) ekonomických subjektů a aktérů, jež nemusí být v žádném případě deterministické.

Tvrdá data je označení, které se týká většiny exaktně měřitelných jevů a dat. Převážně jsou označována za data kvantifikovatelná, přesná, testovatelná, jejich soubory vytvářejí statistiky nebo datové soubory administrativních (rozpočty, počet obslužených klientů atd.) či výkonových dat (náklady, výnosy, nejrůznější poměrové ukazatele). Jsou většinou zjišťována v pravidelných intervalech, s ustálenou, standardizovanou a mezinárodně uznanou metodologií, jsou dodávána s určitým zpožděním a reflektují minulou výkonnost. Jsou často označována za fakta, tj. za uchopitelný popis reality. Proto bývají označována jako data objektivní – velmi často jsou považována za jednoznačná, nespochybnitelná, vyvozená z určitých ustálených vzorců a kategorií (např. hrubý národní důchod), pozorovatelná objektivním způsobem (např. pomocí strojů) a jejich největší výhodou je také možnost je vyjádřit určitými čísly (kvanty).

Měkká data naopak označují skupinu dat obtížně měřitelných a uchopitelných za pomoci standardních postupů. Nejčastěji jsou zjišťována pomocí dotazníkového šetření, konzultací, rozhovorů, jsou spíše kvalitativního charakteru a popisují chování nebo postoje. Odrážejí v sobě nejen minulé zkušenosti, ale také určitá očekávání o/do budoucnosti. Jejich přednost spočívá v tom, že jsou relativně rychle zjistitelná a obsahují minimální zpoždění. I když jsou obtížně měřitelná a podléhají subjektivnímu názoru a náladám, mohou být užitečná v tom smyslu, že pomáhají uchopit a lépe vysvětlit složitou realitu. Velké otázky jsou ale nejen v jejich zjišťování, ale také v jejich interpretačních možnostech.

Vedle uvedených základních rozdílů je možné uvést ještě další. Zatímco tvrdá data jsou „inženýrským“ (přírodovědným) modelem zkoumání, měkká data spíše souvisejí se somato-psycho-sociálními modely zkoumání (humanitními asociálně-vědními modely) vycházejícími z rozdílného způsobu ovládání jevů (mechanicky vs. nemechanicky). Tvrdá data bývají považována za jednorozměrná a odrážející pouze jistý aspekt reality, kdy je v důsledku kauzální analýzy možné víceméně jasně určit příčiny a následky, naopak měkká data jsou širší, vícerozměrná a zahrnují v sobě velmi obtížně od sebe oddělitelné jevy a charakteristiky. Z toho důvodu jsou pro popis komplexních jevů velmi často používána právě měkká data, i když je otázka, jestli nakonec nepopisují nepopsatelné. Další odlišností je počet faktorů, které ovlivňují znaménko kauzality – čím méně jich bude, tím pravděpodobněji je možné daná data zahrnout pod kategorii tvrdých dat. Na druhou stranu faktory, které budou data vysvětlovat nebo popisovat ve velké míře závisí na volbě výzkumníka a jeho výběrové schopnosti vnímat realitu, tj. na použité metodě. Čím lineárnější a kauzálnější vztahy bude možné najít, tím pravděpodobněji budou data moci být považována za tvrdá.

Jaké problémy s sebou ale měkká data přináší? Shrňme na tomto místě některé již výše zmíněné charakteristiky. Za prvé, jedná se o **vnímatelná, subjektivní data**, jejichž vnímání může být zkresleno řadou okolností. Pomineme-li fakt odlišných perceptivních schopností jednotlivých lidí a expertů, velkou úlohu na zkreslení mohou mít média a medializace některých problémů (korupčních kauz, pesimismu podnikatelů, pokroku v racionalizaci veřejné správy atp.), které mohou způsobit nepatřičné zviditelnění a od toho také odvozené nadhodnocené hodnocení. A naopak ta skutečnost, že některé problémy nejsou medializovány či se naopak média věnují jiným problémům, může způsobit podhodnocení.

Za druhé, některé studie ukazují, že k jistému zkreslení dochází také podle toho, v jakých zemích k hodnocení dochází – k určitému **nadhodnocení** dochází **v zemích s vyšší životní úrovní**, naopak v zemích chudších je podobný problém hodnocen velmi kriticky.

Za třetí, pokud daný ukazatel hodnotí více mezinárodních agentur, **neexistuje jednotná definice** ukazatele a **ani** většinou jednotná **metodologie**. Jinak řečeno, i když je snaha hodnotit stejný problém, výsledky mohou být rozdílné a mezi sebou neporovnatelné (jiná definice problému, jiné subukazatele, jiní respondenti, jiné otázky a jiné škály hodnocení).

Za čtvrté, hodnocení provádějí **experti**. I když je často dobré a přímo žádoucí využít jejich úsudek, ani to není bez problémové, zejména z těchto důvodů:

- experti hodnotí na základě svých znalostí a zkušeností (které nemusí být vždy dostatečné), což samozřejmě znamená, že může docházet ke kulturním zkreslením a konfliktům;
- hodnotí se pocitově, bezprostředně, protože se nepředpokládá, že by daný problém museli nějak podrobněji a hlouběji sledovat a studovat;
- respondenti jsou většinou zástupci středního nebo vrcholného managementu, kteří se jednotlivým subindexům kompozitních ukazatelů nevěnují;
- používají se rozdílně velké a nehomogenní hodnotitelské expertní týmy;
- v různých zemích působí různé týmy, které nemusí mít bezprostřední možnost porovnání;
- chybí znalosti místních reálií a srovnávání situace se zemí původu expertů nebo jinou referenční zemí.

Za páté, k hodnocení se používají nejčastěji **dotazníky a rozhovory**:

- ty předkládají určitou škálu hodnocení a pohledu na problém;
- rozsah dotazníků je velmi široký;
- čas na vyplnění dotazníku je limitovaný
- samotné sestavení dotazníku může předem determinovat určité odpovědi a hodnocení.

Za šesté, **přesnost** jednotlivých dat (měřená např. standardní odchylkou a rozptylem) není příliš vysoká. Ověřitelnost měkkých dat je tedy velmi problematická.

Za sedmé, výsledné ukazatele jsou většinou **bezrozměrné**, umožňující sestavit pouze **pořadí** zemí. Jakékoliv malé změny mohou tak ovlivnit pořadí a umístění v žebříčku zemí.

Za osmé, **neustálená metodologie** se postupně zpřesňuje, což může způsobovat jak neporovnatelnost ukazatele mezi jednotlivými měřeními, tak i výrazné změny v pořadí jednotlivých zemí. Ukazatele se stávají pouhými **přibližnými, proxy daty**.

I když měkká data mají řadu problémů, jejich obliba neustále roste, zejména u agentur, které vytvářejí kompozitní ukazatele a žebříčky zemí konkurenceschopnosti (WEF, IMD, WB). Podíl měkkých dat v nich se dnes z okrajových ukazatelů stává jedním z podstatných vysvětlení a dokreslení tvrdých dat – podíl měkkých dat se pohybuje až k jedné polovině. Proti jejich využívání hovoří sice řada argumentů, ale na druhé straně jejich kladem je relativně jednoduchá a téměř okamžitá zjistitelnost a také možnost pochopit a šířeji uchopit některé problémy. Otazníky ale visí nad interpretační a vysvětlovací silou těchto dat.

„Měření“ korupce

Jedním z příkladů použití měkkých dat v praxi je kromě nejrozumnějších kompozitních ukazatelů také ukazatel korupce. K jeho sestavení vedl nejen fakt, že veřejnost v nejširším slova smyslu vnímá korupci negativně, ale zejména to, že tzv. tvrdá data o korupci (počet obvinění nebo počet odsouzených pro trestný čin korupce či zneužití pravomoci veřejného činitele) výrazně s tímto vnímáním kontrastuje.

Index vnímání korupce (CPI) je publikován od roku 1995 mezinárodní neziskovou organizací Transparency International (TI) s několika desítkami poboček po celém světě. Hodnoty indexu mohou nabývat od 0 (nejhorší výsledek, „země absolutně zkorumpovaná“) po 10 (nejlepší výsledek, „korupce prostá země“). Do hodnocení v roce 2008 bylo zahrnuto

180 zemí. Index se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru, kterou definuje jako **zneužívání veřejné pravomoci k osobnímu prospěchu**. Pro to, aby byla země zahrnuta do hodnocení, musí být v daném období minimálně tři spolehlivé zdroje údajů (výzkumy) týkající se korupce, přičemž tyto zdroje se musí zabývat výhradně zjišťováním a hodnocením korupce na národní úrovni, tj. „měřit“ celkový rozsah korupce. Jednotlivé zdroje se tedy mohou dotazovat na různé druhy a formy korupce, ale v samotném indexu není žádná z těchto forem zdůrazňována. V posledním indexu bylo použito celkem 13 zdrojů 11 nezávislých institucí a z důvodu vyrovnávacího efektu jsou použity údaje za poslední dva roky. Respondenti jsou zástupci podnikatelské sféry a analytici, a to jak domácí (rezidenti), tak i nerezidenti. Jak TI uvádí, mezi hodnoceními obou skupin expertů existuje značná korelace (nakolik je silná, ale uvedeno není). Pro samotné výsledky a interpretaci je důležité bodové hodnocení, protože pořadí (žebříček) může být výrazně ovlivněno nejen změnou vnímání problému samotného, ale také změnou metodologie i změnou počtu zemí zařazených do hodnocení. Za výraznou změnu je přitom považována změna ve výši $\pm 0,3$ bodu.

Zjištěná zdrojová data jsou následně standardizována – pro určení střední hodnoty pro každou zemi se provádí standardizace pomocí percentilů, přičemž se používá hodnocení pořadí zemí z jednotlivých zdrojů. Důvodem pro to je kombinace zdrojů s rozdílnou distribucí i za cenu ztráty některých informací. Na druhou stranu díky této metodě je možné, aby všechna hodnocení zůstala uvnitř intervalu nula až deset. Druhým krokem je tzv. beta-transformace. Jejím cílem je zvýšit standardní odchylku v rámci všech zemí, což má zabránit zmenšování standardní odchylky rok od roku v důsledku používání percentilové metody. Hodnoty mezi 4–10 jsou trochu zvýšeny, hodnoty 0–4 trochu sníženy. Nakonec se všechny standardizované hodnoty pro danou zemi zprůměrují, čímž se určí výsledná hodnota CPI pro každou zemi.

I když index TI je zřejmě nejužívanějším a nejlepším indexem hodnotícím míru korupce v zemích, přináší také řadu problémů. Prvním z nich je **definice korupce**. Korupci spojuje pouze s korupcí ve veřejném sektoru. I když řada studií ukazuje, že se jedná o nejčastější podobu korupce, zcela opomíjí korupci tzv. soukromou, kdy ani jeden ze subjektů účastníků se korupce není zástupcem veřejného sektoru a ani nemá žádnou veřejnou pravomoc. Za druhé, ukazatel TI je **agregovaným ukazatelem** (kompozitním ukazatelem, ukazatelem druhé generace), který upravuje a průměruje nejednotně definovanou, metodologicky zjišťovanou a měřená data jiných agentur. Někdy je nazýván výzkumem výzkumů (poll of polls) a tudíž je považován za nepřesný, nekonzistentní, kdy není možné popsat to, o co usiluje. Může dokonce vést ke ztrátě základní konceptuální jasnosti. Za třetí, index je pouhou proxy, **přibližnou veličinou**, která neměří reálnou míru korupce. Je pouhým vnímáním, které může být ovlivněno širokou paletou nejrozumnějších vlivů. Za čtvrté, hodnocení může být výrazně poznamenáno např. **mediálními kampaněmi** v rámci určitých problémů a kauz. Někdy tyto kauzy mohou mít vliv na vnímání korupce (viz Rywinova aféra v Polsku v roce 2002, která se projevila poklesem indexu CPI z 4,0 na 3,4 v roce 2005), jiné mohou mít vliv naopak minimální (aféra senátora Čunka v ČR, kdy se index korupce nijak výrazně v posledních 3 letech neměnil a zůstal na úrovni 5,2 bodů). Příčinou toho může být určitá tolerance nebo přijatelnost korupce.

Tabulka 1: Míra korupce ve vybraných zemích v roce 2008

Pořadí země	Země/území	CPI 2008 - hodnocení	Počet použitých průzkumů	Standard. odchylka	Nejvyšší - nejnižší hodnocení	Rozmezí (interval věrohodnosti)
1.-3.	Dánsko	9,3	6	0,2	8,9 - 9,6	9,1 - 9,4
1.-3.	Nový Zéland	9,3	6	0,2	8,9 - 9,6	9,2 - 9,5
1.-3.	Švédsko	9,3	6	0,1	9,1 - 9,4	9,2 - 9,4
4.	Singapur	9,2	9	0,3	8,4 - 9,6	9,0 - 9,3
5.-6.	Finsko	9,0	6	0,8	7,5 - 9,4	8,4 - 9,4
5.-6.	Švýcarsko	9,0	6	0,4	8,5 - 9,4	8,7 - 9,2
7.-8.	Island	8,9	5	0,9	7,3 - 9,5	8,1 - 9,4
7.-8.	Nizozemí	8,9	6	0,5	8,0 - 9,4	8,5 - 9,1
9.-10.	Austrálie	8,7	8	0,7	7,2 - 9,4	8,2 - 9,1
9.-10.	Kanada	8,7	6	0,5	8,0 - 9,4	8,4 - 9,1
11.	Lucembursko	8,3	6	0,8	7,3 - 9,2	7,8 - 8,8
14.	Německo	7,9	6	0,6	7,3 - 8,5	7,5 - 8,2
16.-17.	Irsko	7,7	6	0,3	7,3 - 8,0	7,5 - 7,9
16.-17.	Velká Británie	7,7	6	0,7	6,6 - 8,4	7,2 - 8,1
18.-20.	Belgie	7,3	6	0,2	7,1 - 7,6	7,2 - 7,4
18.-20.	Japonsko	7,3	8	0,5	6,3 - 8,1	7,0 - 7,6
18.-20.	USA	7,3	8	0,9	5,3 - 8,2	6,7 - 7,7
26.	Slovinsko	6,7	8	0,5	6,1 - 7,5	6,5 - 7,0
27.	Estonsko	6,6	8	0,7	5,3 - 7,2	6,2 - 6,9
45.-46.	ČR	5,2	8	1	5,3 - 7,3	4,8 - 5,9
52.-53.	Slovensko	5,0	8	0,7	5,3 - 7,4	4,5 - 5,3
55.	Itálie	4,8	6	1,2	5,3 - 7,5	4,0 - 5,5
58.-59.	Polsko	4,6	8	1	5,3 - 7,6	4,0 - 5,2
70.-71.	Rumunsko	3,8	8	0,8	5,3 - 7,7	3,4 - 4,2
72.-79.	Bulharsko	3,6	8	1,1	5,3 - 7,8	3,0 - 4,3
72.-79.	Čína	3,6	9	1,1	5,3 - 7,9	3,1 - 4,3
147.-150.	Rusko	2,1	8	0,6	5,3 - 7,10	1,9 - 2,5
151.-157.	Bělorusko	2,0	5	0,7	5,3 - 7,11	1,6 - 2,5
178.-179.	Irák	1,3	4	0,3	5,3 - 7,12	1,1 - 1,6
180.	Somálsko	1,0	4	0,6	5,3 - 7,13	0,5 - 1,4

Pramen: TI 2008, http://www.transparency.cz/doc/cpi2008_tabulka.xls [cit. 2009-08-18], vlastní úprava.

Za páté, index se snaží být **univerzální**, tj. nebere v úvahu regionální odlišnosti, místní specifika a kulturní odlišnosti nejen ve vnímání, ale i širší problémy daných zemí. Právě kulturní odlišnosti v chápání toho, co ještě je a co už není korupce, je podřízeno pohledu euro-amerického civilizačního okruhu, který se stává globálním referenčním rámcem. Toto zkreslení pak může vést k jinému chápání v Evropě a Severní Americe a nepochopení či v lepším případě jinému chápání korupce v jiných částech světa (nejčastěji jako důsledek „dávání darů“).

Za šesté, dělat z indexu nějaký hlubší závěr než ten, že je možné země **rozčlenit** do tří skupin (prvních dvacet, posledních dvacet a zbylá většina), prakticky není možné. Je sice

možné sledovat jistou míru diferenciace uvnitř některých regionů a mezi regiony samotnými, kardinální otázkou ale zůstává možná míra porovnatelnosti a chyby, které s sebou měření přináší. Za sedmé, prováděná **beta-transformace**, která má usadit hodnoty do škály 0 až 10, jen uměle zvyšuje rozdíly, protože výchozí hodnoty nemusejí být od sebe natolik vzdálené a rozptýlené. Za osmé, velkým problémem při využití různých zdrojů jsou **rozdílně formulované otázky** zjišťující korupci – některé se ptají na četnost úplatků, jiné na malou a velkou korupci, další spojují korupci s podnikáním atp. Jednotlivé zdroje se tedy zabývají pouze některými aspekty a problémy spojovanými s korupcí a nemusí tedy dávat jasný obrázek o celkovém rozsahu korupce. Navíc, korupce bývá spojována s rozličnými problémy, jako jsou správa (governance), transparentnost, skládání účtů (accountability) či demokracie.

Za deváté, subjektivní ukazatele nejsou schopny spolehlivě **vypovídat o dlouhodobých trendech a změnách** a za desáté, subjektivní ukazatele spíše odrážejí **vnímání výsledků** než jejich příčin. Za jedenácté, užitečnost a dopad těchto ukazatelů se spíše odráží v mezinárodní komunitě, pro **místní a vnitřní aktéry** jsou samy o sobě málo nápomocné kromě faktu nutnosti změny. Zatímco u jiných agregovaných ukazatelů typu podmínek pro podnikání (WB), kvality správy (WB) či indexů konkurenceschopnosti je možné přijímat reformy relativně rychle a „zavodit“ o lepší postavení v žebříčku nebo vyhrát soutěž o „nejlepšího reformátora“, v případě korupce jsou patrné efekty velmi pozvolné. Za dvanácté, problém je také s **respondenty rezidenty a nerezidenty**. Zatímco rezidenti nemusí mít srovnání a vlastní zkušenost s ostatními zeměmi, nerezidenti mohou zveličovat a srovnávat se zemí, z níž pocházejí nebo s vyspělými zeměmi západní polokoule. Další zkreslení může být způsobeno také nepochopením kultury země, ve které se nacházejí.

Vnímání korupce, resp. snaha o určité podchycení skutečné míry korupce v zemi, je tedy poměrně náročné, stejně tak i nepřesné. Skutečné korupční činy bývají skrývány, a pokud se o nich mluví, mohou být pouze součástí folklóru, ale nikoli odrážet skutečný stav. Jakkoli jsou tedy data o korupci – ať již ta statistická nebo ta vnímatelná – problematická, mají tvůrci politik a opatření alespoň nějaká vodítka. Jak s nimi naložit se ale musí rozhodnout sami.

Podnikatelské prostředí ČR v hodnocení mezinárodních institucí

Tradiční zdroje, tradiční metodiky

Druhá polovina roku je obvykle obdobím, kdy renomované mezinárodní instituce (v čele se Světovou bankou – SB) vydávají své hodnotící ročenky obsahující žebříčky udávající světové pořadí zemí dle kvality regulace podnikatelského prostředí, konkurenceschopnosti apod. Jde o cenná, protože objektivní, tj. odborně fundovaná a věrohodná srovnání umožňující identifikaci silných a slabých míst té které země a v delší časové řadě pak o zajímavá srovnání a rozpoznávání tendencí. CES VŠEM věnuje dlouhodobě pozornost těmto zdrojům informací a vyhodnocuje je a srovnává jak mezi sebou, tak i s detailními poznatky z vývoje jednotlivých národních právních řádů a ekonomik.

SB zahrmla do letošní ročenky *Doing Business 2010* celkem 183 zemí, z toho 26 členských zemí EU (mimo Malty) a hodnotila je dle 10 dlouhodobě sledovaných kritérií (zahájení podnikání, získávání stavebních povolení, podmínky zaměstnávání, registrace vlastnictví nemovitosti, získávání úvěrů, ochrana investorů, platba daní, podmínky zahraničního obchodu, vynucení smluv, ukončení podnikání). Výkon každé ze zemí dle těchto kritérií hodnotila SB přednostně na základě tvrdých dat (zpravidla délka a nákladnost procedur, počet nutných procedur), případně indexů kombinujících tato data, resp. existenci a kvalitu některých právních institutů (povinnost zveřejňování určitých informací, fungování a rozsah rejstříku apod.). Použitá data odrážejí situaci v prvním pololetí roku 2009.

Metodika SB je léty odzkoušená a neustále zlepšovaná a její největší předností je naprosto transparentní srovnatelnost parametrů zemí rozdílných svou historií, právní a politickou kulturou, ekonomickou a sociální vyspělostí. Má však i své limity. Nejsou v ní zahrnuty četné vnější a vnitřní faktory zásadně ovlivňující bohatství, prosperitu a kvalitu života společnosti: blízkost velkých a dynamických trhů, kvalita infrastruktury a vzdělávacího systému, kvalita a stabilita finanční soustavy, celková bezpečnostní situace v zemi atd. Je proto třeba – i vzhledem k finanční a ekonomické krizi, stejně jako k politickým a bezpečnostním problémům, jimž některé konkrétní země aktuálně čelí – postavit index SB na místo, které mu náleží. Jen tak nebude vzbuzovat úsměv či podezření 11. místo Gruzie, 13. Saúdské Arábie či 14. místo Islandu v celkovém světovém pořadí. Tyto země letos v hodnocení SB předstihly Japonsko, Finsko, Švédsko či Švýcarsko, nemluvě již o Německu, Rakousku či Nizozemsku, které se umístily až ve druhé půli třetí světové desítky.

Index SB totiž neříká více než kolik času a peněz standardně stojí středně velkého podnikatele některé typové klíčové úkony spojené s jeho podnikáním. V tomto smyslu koneckonců chápe index SB i jeho autorský tým, když zdůrazňuje jeho hodnotu pro reformy a reformátory jednotlivých zemí. SB jim na řadě mikroukazatelů (počty dnů či úkonů, náklady žadatelů apod.) ukazuje nejlepší světové standardy. Tato vesměs objektivní data lze zpochybnit pouze nalezením zjevné chyby v jejich zadání či kalkulaci, anebo – což je z pohledu praxe závažnější – absencí faktoru korupce a klientelismu v zadání výzkumu. Bohužel, právě korupce a klientelismus mohou právním aktem stanovenou lhůtu či poplatek učinit zcela iluzorními pro nemalou část podnikatelů v dané zemi. Index SB to však neodhalí, proto za reformátory roku je možné vyhlásit Kolumbii, Rwandu, Kyrgyzstán a Makedonii a všechny je (společně např. s Běloruskem, Mon-

golskem, Botswanou či Černou Horou) umístit v očích světové podnikatelské veřejnosti (někdy velmi výrazně) před ČR či třeba Itálii.

Tabulka 1a: Podnikatelské prostředí v EU (kritéria 1–4)

Země	Pořadí svět	Zahájení podn.	Získávání povolení	Podmínky zaměst.	Registr. vlast.
UK	5	16	16	35	23
DK	6	28	10	9	47
IE	7	9	30	27	79
FI	16	30	47	132	27
SE	18	43	19	117	20
BE	22	31	46	48	167
EE	24	37	20	161	13
DE	25	84	18	158	57
LT	26	99	64	119	4
LV	27	51	78	128	58
AT	28	122	54	60	39
NE	30	70	104	123	29
FR	31	22	17	155	159
CY	40	25	77	93	64
SK	42	66	56	81	11
BG	44	50	119	53	56
HU	47	39	88	77	61
PT	48	60	111	171	52
SI	53	26	59	162	108
RO	55	42	91	113	92
ES	62	146	53	157	48
LU	64	72	43	170	131
PL	72	117	164	76	88
CZ	74	113	76	25	62
IT	78	75	85	99	98
GR	109	140	50	147	107

Pramen: WB (2009).

Tabulka 1b: Podnikatelské prostředí v EU (kritéria 5–10)

Země	Získ. úvěrů	Ochr. invest.	Platba daní	Zahr. obch.	Vynuc. smluv	Ukon. podn.
UK	2	10	16	16	23	9
DK	15	27	13	6	28	7
IE	15	5	6	21	37	6
FI	30	57	71	4	8	5
SE	71	57	42	7	51	18
BE	43	16	73	43	21	8
EE	43	57	38	3	49	61
DE	15	93	71	14	7	35
LT	43	93	51	28	17	36
LV	4	57	45	22	15	88
AT	15	132	102	24	11	20
NE	43	109	33	13	30	10
FR	43	73	59	25	6	42
CY	71	93	37	15	107	21
SK	15	109	120	113	61	39
BG	4	41	95	106	87	78
HU	30	119	122	70	14	58
PT	87	41	80	19	25	22
SI	87	20	84	84	60	40
RO	15	41	149	46	55	91
ES	43	93	78	59	52	19
LU	113	119	15	31	1	50
PL	15	41	151	42	75	85
CZ	43	93	121	53	82	116
IT	87	57	135	50	156	29
GR	87	154	76	80	89	43

Pramen: WB (2009).

EU jako jednotné podnikatelské prostředí?

Z přehledu hodnocení zemí EU (viz tabulky 1a, 1b) vyplývá pro podnikatelské prostředí tzv. jednotného trhu a jeho národní komponenty několik společných závěrů.

Evropská unie, jak patrné, je přes četná obvinění z unifikčních až „glajchšaltovacích“ snah stále krátká na institucionálně-procesní předpisy a zvyklosti jednotlivých členských zemí. I v oblastech, kde je hmotné právo zcela harmonizováno, jako je tomu v případě obchodu zemí EU s vnějším světem, je rozptýl mezi nejlépe organizovanou administrativou celkově 3. Estonska a 113. Slovenska velmi markantní. Kompetence a snahy EU jsou zkrátka koncentrovány na vlastní obsah předpisů, jejichž rozdílnost mezi členskými zeměmi by mohla vytvářet překážky volnému pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu a dělit tak formálně jednotný trh. V indexu SB však narážíme na skutečnost, že EU nemá pravomoc harmonizovat strukturu a postupy správních a soudních orgánů členských zemí a není tedy schopna vytvořit jednotné evropské podnikatelské prostředí. Z pohledu řadového podnikatele tudíž zůstává navýsost rozdílné, zda se o svůj smluvní nárok soudí v Lucembursku (1. místo) nebo v Itálii (156.), přestože obě země se účastní evropské integrace od samého počátku.

Ve stejném duchu je třeba zdůraznit, že rozdíly mezi „starými“ a „novými“ členy EU se díky reformnímu úsilí nováčků stále více stírají. Podnikatel, který zapisuje svou nemovitost do katastru ve Vilniusu (4. místo) a v Bruselu (167.), může být překvapen, protože tak propastný rozdíl mezi metropolemi nováčka a zakládajícího člena EU by málokdo čekal. Podobně se může podivit nad tím, jaké informace o transakcích firmy, do níž investoval, obdrží od manažerů v Rakousku (132. místo) ve srovnání se Slovinskem (20.), Rumunskem či Polskem (shodně 41.). Ačkoli stále platí, že v první evropské pětce jsou pouze „staré členské země“ a do nejlepší desítky EU se kvalifikují z nedávno přistoupivších pouze tři země Pobaltí, v pěti nejhorších je vedle Polska a ČR také Lucembursko, Itálie a s velkým odstupem Řecko. Navíc i v zemích považovaných za ekonomické velmoci či „výkladní skříně“ jsou oblasti regulace, které SB hodnotí – z pohledu podnikatelů – jako (téměř) jedny z nejhorších na světě. Jak ukazuje tabulka 1, jde (namátkou) o: podmínky zaměstnávání ve Finsku, Německu, Francii či Lucembursku, vstup do podnikání v Rakousku či Španělsku, zápisy do katastru v již zmíněném Bruselu, ale i v Paříži či Lucemburku.

Na obranu jinak „bohatých a slušných“ evropských zemí, které se ocitly v některém z kritérií na chvostu vyspělého světa či světa vůbec, je však třeba zdůraznit přinejmenším dvě věci. Soubor hodnocených kritérií je v zájmu srovnatelnosti logicky pro všechny země stejný. Z toho vyplývá, že např. v otázce propuštění dlouholetého zaměstnance na dobu neurčitou, který je otcem nezletilých dětí a neztratil kvalifikaci ani hrubě neporušil pracovní kázeň, je Evropa v průměru maximálně rigidní a ochránářská k litoosti zaměstnavatelů. Toto kritérium však neumí zohlednit realitu mnoha jiných forem zaměstnání (částečné úvazky, sezónní práce, práce na dohodu atd.), případně legální či tolerovaný „švarcsystém“, která je pro řadu evropských zemí příznačná.

Druhou věcí je skutečnost, patrná až při hlubším zkoumání konkrétních dat sebraných za jednotlivé země. Procedura delší o několik málo dní, případně nákladnější o pár dolarů, může znamenat rozdíl i několika desítek míst ve světovém pořadí. V důsledku institucionálních a procesních reforem motivovaných lákáním zahraničních investorů a stimulací

vlastních občanů k samostatnému podnikání se neobyčejně vyrovnal „světový peloton“ – alespoň z pohledu kritérií SB. Výrazný posun na čelná místa tabulky (v nedávné minulosti např. u nyní 11. Gruzie) tak dokáže zajistit jen zcela brutální nahrazení starého systému novým, nikoli postupné zlepšování stávajícího. Příkladem budiž ČR, která za několik posledních let snížila dobu nutnou k založení společnosti s ručením omezeným z více než měsíce na 15 dnů a z pohledu nákladů (v % z průměrného příjmu) zahájení podnikání zlevnila, přesto se propadla ve srovnání loňského a letošního roku o 12 míst světového pořadí na nelichotivé 112. místo.

ČR opět na chvostu EU

I přes tuto relativizaci vypovídací hodnoty indexu SB, nelze odmítnout ty nepřijemné pravdy, které o regulaci podnikání v EU a úsilí vlád o její reformu nepochybně sděluje. Je-li některé kritérium v některé zemi dlouhodobě pod světovým průměrem, znamená to v praxi skutečně zpravidla to, že svých zažitých standardů se daná země, nejspíše vinou institucionálně-právní tradice a dlouhodobých poměrů na domácí politické scéně, nedokáže zbavit, i když jí rok po roce SB zdůrazňuje, že z pohledu rozvoje podnikání dusí své vlastní možnosti.

Většina zemí EU tak dosud neumí či nechce zreformovat základ své pracovní-právní regulace, přestože nahlas uznává, že dánský model „flexicurity“ (9. místo z hlediska podmínek zaměstnávání) je z pohledu rozvoje evropského sociálního modelu vzorem. Naopak lze podtrhnout, že tradiční lačnost evropských vlád po daňových příjmech svých občanů a firem postupně přestává být dominantní charakteristikou EU. Pro podmínky v ČR je v tomto ohledu kritické, že v oblastech jasně klíčových a průřezových pro jakékoli podnikání – mezi něž můžeme zahrnout zahájení a ukončení podnikání, zaměstnávání, platbu daní, ochranu práv investorů a soudní vynucení práv – se ČR dlouhodobě udržuje v nadprůměru pouze u podmínek zaměstnávání (aktuálně 25. místo), ovšem ve všech ostatních jmenovaných oblastech je dlouhodobě hluboce podprůměrná (aktuálně mezi 82.–121. místem – viz tabulka 2). Dlouhodobou tendenci k zaostávání za čelem pelotonu už lze jen stěží odmítnout poukazem na nedostatky zvolené metodiky a tvrdit, že realita je úplně jinde.

Tabulka 2: Světové pořadí ČR v meziročním srovnání

Podmínky pro	Pořadí SB 2009	Pořadí SB 2010
Podnikání celkem	75	74
Zaměstnávání	26	25
Získávání úvěru	41	43
Zahraniční obchod	50	53
Registraci vlastnictví (nemovitosti)	67	62
Získávání (stavebních) povolení	84	76
Vynucování smluv	85	82
Ochranu práv investorů	88	93
Zahájení podnikání	91	113
Ukončení podnikání	115	116
Platbu daní	124	121

Pramen: WB (2009).

Z tabulky je patrné, že ČR nedosáhla v žádném z hodnotících kritérií na elitní první světovou dvacítku. To se 23 členským zemím alespoň v jednom z kritérií podařilo. Stejně průměrně až podprůměrně ve všech parametrech jsou společně s námi jen Itálie a Řecko. Podobně jako vloni se ČR umístila s citelným odstupem nejen za Slovenskem, ale i za Rumunskem a Bulharskem (viz tabulka 1a). Fakt, že na

rozdíl od předešlého roku mírně předstihla Itálii a naopak byla předstihována Polskem, je vzhledem k tomu, co bylo řečeno o malých posunech ve světovém pořadí, nevýznamný.

Přes tento nelichotivý závěr je však třeba uvést, že z hlediska sledovaných dat nedošlo v ČR k absolutnímu zhoršení, ale naopak ke zlepšení parametrů. SB výslovně zaznamenala pozitivní změnu v oblastech stavebních povolení (zrychlení jejich získávání, působení autorizovaných inspektorů), registrace vlastnictví (reorganizace práce katastrálních úřadů a elektronizace katastru nemovitostí) a platby daní (elektronická podání, jednotné místo pro splnění daňové/odvodové povinnosti na jednom formuláři). Rozdělíme-li dále hodnocené oblasti regulace podmínek podnikání na ty, v nichž tabulka 2 indikuje zlepšení a zhoršení, je třeba mít na paměti, že podstatnější jsou trendy vůči průměru vyspělých zemí (OECD průměr je vyčíslován přímo SB, ČR je do něj samozřejmě zahrnuta), nikoli meziroční změny pořadí o několik míst vpřed či vzad.

Zlepšení ČR:

- Dlouhodobě pozitivně hodnotí index SB (na rozdíl od domácích zaměstnavatelů) podmínky zaměstnávání. V meziročním srovnání nedošlo ke změně parametrů a ČR se navíc stabilně drží nad průměrem zemí OECD. Možnost odborů či úřadů práce bránit propouštění, stejně jako průměrně vyplácené zákonné odstupné je ve většině zemí světa stále vyšší než v ČR.
- Registrace vlastnictví nemovitosti zaznamenala zlepšení, a to díky výraznému zkrácení časové náročnosti, kterou SB měří dobou nutnou k zápisu podnikatelské nemovitosti v největším městě země. Přes zlepšení Prahy (stále zaostávající za katastrálními úřady ve zbytku země) je ČR stále výrazně za průměrem zemí OECD (78 dní oproti 25).
- Získávání stavebních povolení se z hlediska časové náročnosti zlepšilo (ze 180 na 150 dní) a ČR se dostala nad průměr OECD. Ovšem počtem procedur, tj. v praxi razítek znamenajících souhlas dotčených orgánů, je nám zatím průměr OECD vzdálen (15 oproti 36 v ČR).
- U vynucování smluv došlo v ČR ke snížení časové náročnosti, což znamená zkrácení doby od podání žaloby do vykonatelnosti rozsudku v případě porušení smlouvy odběratelem. Nicméně umístění ČR zůstává stále podprůměrné, protože 611 dnů je podstatně více než průměr OECD (462,4 dne). Sporný je údaj SB o nákladnosti vynucení soudně přiznaného závazku ze smlouvy v ČR. 33 % hodnoty nároku odpovídá pouze situaci, kdy majetek povinného nepostačuje k pokrytí nákladů exekutora a musí je hradit oprávněný. V případě solventnosti povinného, jeho podvolení se rozsudku či výkonu rozhodnutí soudním vykonavatelem jsou náklady pro věřitele (oprávněného) podstatně nižší.
- Z hlediska platby daní zaznamenala SB v ČR snížení celkové daňové zátěže o 1,4 procentního bodu a zkrácení časové náročnosti o více než 1/3. I tak zůstává ČR hluboko pod průměrem zemí OECD, neboť časová náročnost splnění daňové povinnosti podnikatelem je přes citelné zkrácení mimořádná: průměr OECD je 194 hodin, průměr ČR 613 hodin. Rovněž je v ČR o něco vyšší celková daňová zátěž: 47,2 % zisku oproti 44,5 % zisku v průměru OECD (při započítání všech povinných odvodů zaměstnavatele).

Zhoršení ČR:

- Kritérium získávání úvěru zaznamenalo v ČR dílčí zlepšení parametrů, zejména se zvýšilo vyšší pokrytí

populace úvěrovými registry, soukromým a veřejným. Údaje SB dokládají v podstatě udržení se ČR téměř na průměru OECD: index ochrany práv investorů má v ČR hodnotu 6 oproti 6,8 v OECD, index hloubky úvěrových informací 4,9 v ČR oproti 5 v OECD. Dílčí nedostatky banka stále přisuzuje fungování zástavního práva, zejména rejstříku zástav v ČR.

- V náročnosti administrativy zahraničně-obchodního případu nastala mírná negativní změna v nákladech (přičitatelná mj. kurzovým pohybům), počet nutných procedur zůstal v ČR beze změny. Ovšem oproti průměru OECD zaostává ČR výrazně v časové náročnosti: 17 dnů na administraci exportního případu v ČR oproti 10,5 v OECD a 20 dnů nutných na importní případ v ČR oproti 11 v OECD. Na vině jsou především postupy a předpisy celní správy.
- V ochraně práv investorů zaznamenala ČR 2. největší meziroční propad ve světovém hodnocení, aniž by však došlo ke změně hodnocených parametrů. Za průměrem OECD ČR výrazně zaostává v indexu průhlednosti, tj. v míře zpřístupnění informací o transakcích, ve kterých se management firmy ocitá v konfliktu zájmů (průměr OECD 5,9, hodnota indexu v ČR 2).
- Náročnost zahájení podnikání je kritériem, u něhož sice ČR zaznamenala největší meziroční propad v hodnocení SB, v reálu však došlo k mírnému zlepšení nákladových parametrů a setrvání na dříve dosažených hodnotách jednotlivých ukazatelů. Faktem však zůstává, že firmu s.r.o. lze v zemích OECD založit v průměru za 13 dnů a znamená to vykonat 5,7 procedury, zatímco v ČR to trvá 15 dnů a vyžaduje 8 procedur.
- V oblasti ukončení podnikání nebyl ještě v ČR zaznamenán efekt nového insolventního zákona, neboť SB nevyhodnotila žádnou změnu vstupních parametrů. ČR tak v řadě z nich dle hluboko pod průměrem OECD: návratnost konkurzu pro věřitele je 20,9 centů z 1 USD v ČR, ale 68,6 centů v průměru OECD, délka konkurzu je v ČR 6,5 roku ovšem jen v průměru 1,7 roku v OECD, nákladnost konkurzu je 15 % z aktiva v ČR a 8,4 % v OECD.

Jiné pohledy, jiné indexy

Jako každoročně je zajímavé srovnat hodnocení ČR vyplývající ze zprávy SB s podobně proslulými žebříčky, alespoň s těmi, které pravidelně publikují ve Švýcarsku usídlené Světové ekonomické fórum (WEF) a Mezinárodní institut managementu (IMD). Obě instituce pracují s podstatně větším množstvím kritérií než SB a kombinují v nich tvrdá i měkká (názory z průzkumů) data. Jejich komplexnější pohled na základy konkurenceschopnosti jednotlivých zemí tak více odráží povědomí zainteresovaného publika, formované vlastní i zprostředkovanou zkušeností, s výkony a pověstí jednotlivých zemí.

Podíváme-li se na situaci ČR podle letošního hodnocení WEF, pak ČR předčí řadu zemí, za kterými zaostává podle kritérií zvolených SB. Celkové 31. místo v celkovém pořadí ze 133 hodnocených zemí znamená lepší umístění než Španělsko, Kypr, Estonsko, Slovinsko, Portugalsko, Polsko, Slovensko, Itálie, Malta, Litva, Maďarsko, Rumunsko, Lotyšsko, Řecko, Bulharsko, zůstaneme-li jen v rámci současné EU. Nicméně ČR se ocitá např. za Malajsií, Saudskou Arábií a dokonce Čínou, rozhlédneme-li se dále po světě.

Globální index konkurenceschopnosti WEF zahrnuje „prakticky vše“ od kvality vládních institucí a řízení firem, přes kvalitu vzdělávací soustavy až po bezpečnost z hlediska

nakažlivých nemocí a teroristických útoků. A podle tohoto indexu strhávají ČR doslova do hlubin ti, kteří by ji měli vést a reformovat, jak ukazuje následující výběr nejhorších hodnocení země dle WEF.

- Důvěra veřejnosti v politiky – 115. místo ČR (ze 133 zemí celkem!)
- Celková regulační zátěž – 114. místo
- Etika a korupce – 105. místo
- Protěžování spřízněných osob v rozhodování politiků a úředníků – 104. místo
- Průhlednost přijímání politických rozhodnutí – 103. místo

Samozřejmě nás může těšit, že v něčem patříme do světové špičky: vedle zdravotní a bezpečnostní situace je to kvalita výuky matematiky a vědeckých oborů (10. místo), ale také základního školství celkem (17. místo) a přístupu škol k internetu (19. místo).

Bez rizika omylu lze napsat, že podle WEF patří ČR mezi země s celosvětově nejhorší politikou a veřejnou správou. To také odráží podstatně horší umístění ČR ve WEF indexu kvality institucí (obecně): 62. místo a také ve WEF sub-indexu základů konkurenceschopnosti (kritéria s přímou vazbou na konkurenčnost): 45. místo, tedy opět podstatně níže než celkové umístění zohledňující všechna sledovaná kritéria (31. místo).

Další renomovaný zdroj, World Competitiveness Yearbook lausannského IMD, hodnotí ČR na první pohled lichotivým 29. místem (o stupínek níže než v roce 2008). I zde jde o umístění před většinou srovnatelných zemí střední a východní Evropy a ze západní Evropy před Portugalskem, Španělskem, Itálií a Řeckem. IMD však hodnotí jen 57 (z hlediska světové ekonomiky relevantních) zemí.

Zajímavostí letošní zprávy je tzv. stress test, kterému IMD podrobil hodnocené země, aby dokázal odhadnout, která je schopna lépe čelit úderům, jakým je současná finanční a ekonomická krize a také předpovědět, kdo se z ní dokáže nejlépe zotavit. V tomto stress testu se ČR ocitla až na 37. místě, těsně za Slovenskem (36). Inspirativní je pohled na dílčí pořadí dle 4 složek tohoto testu:

- Makroekonomická složka (HDP, inflace, platební bilance atd.): ČR na 25. místě, tj. v nadprůměru.
- Institucionální složka (veřejné finance, právní rámec, byrokracie atd.): ČR na 34. místě, tedy mírně v podprůměru.
- Mikroekonomická složka (správa a praktiky podniků atd.): ČR na 43. místě, tedy překvapivě méně odolná z hlediska životaschopnosti podniků než většina hodnocených zemí.
- Sociální složka (stabilita, flexibilita, koheze, potřeba reformy atd.): ČR na 40. místě, rovněž pod průměrem, což však vzhledem k aktuálnímu politickému chaosu stále nevypadá jako špatné hodnocení.

Jakkoli je možné o indexech a žebříčcích WEF i IMD spekulovat co do objektivit či relevance jednotlivých kritérií a dle nich spočítaných hodnot, je zřejmé, že nabízejí cennou protiváhu k mnohdy šokujícím závěrům studie SB. Země se zkrátka ocitají ve světovém pořadí tam, kde bychom je spíše očekávali, rozptýl mezi „goodwill“ země a jejím indexem není podle WEF a IMD tak velký, jak někdy indikuje SB. Hodnocení vydaná WEF a IMD jsou tudíž pravděpodobně lepšími

indikátory pro investory a podnikatele z hlediska toho, kam umístit své peníze či podnik. Naopak žebříček a data SB jsou cennější pro národní vlády a jednotlivé resortní úřady, neboť jim na několika srovnatelných parametrech ukazují nejlepší světovou praxi, resp. nejmarkantnější reformní úspěch.

Závěry pro ČR

Přijmeme-li právě popsany praktický význam hodnocení SB na straně jedné a WEF a IMD na straně druhé, pak je ČR nadprůměrnou zemí pro investice a byznys obecně. Avšak naše politika a veřejná správa najde někdy až stovku zemí, u kterých by se měla poučit, neboť v nich ten či onen aspekt podnikání regulují lépe.

Tento dílčí závěr není ničím novým, potvrzují ho indexy a žebříčky všech tří uvedených institucí v souvislé řadě za několik minulých let. Historií daný a politikou jen tak snadno nezničitelný fundament řadí ČR nepochybně k té šťastnější části světa. Politika a správa země však nečiní v tomto desetiletí dost, aby ho zvelebila, využila a vybudovala na něm odpovídající „infrastrukturu“ pro snazší podnikání, vyšší konkurenceschopnost a tedy i celkovou prosperitu.

Obecně i dílčí úkoly pro ČR byly již mnohokrát formulovány, zdůvodněny a vyhlášeny na různých fórech ve světě i doma: zprůhlednit politiku a zefektivnit státní správu (zejména ve smyslu odstranění korupce, klientelismu, jakož i neprůhlednosti a nevstřícnosti vůči řadovým podnikatelům) jako úkol obecný, odstranění byrokracie spočívající v množství úkonů vedoucích k získání dalšího zcela postradatelného „razička“ či vyplnění zbytečného formuláře v řadě situací, kterými si musí většina podnikatelů projít, pak představuje ono množství dílčích a velmi konkrétních úkolů.

Zejména dlouhodobě je u nás počet a délka procedur (nikoli však jejich oficiálně uzákoněná nákladnost) celosvětově podprůměrná a evropsky kritická v případech ukončení podnikání (insolvence a likvidace firmy), platby daní a odvodů (časová náročnost daňové agendy), získávání stavebních povolení (souhlasy dotčených orgánů), vynucení nároků ze smluv (délka soudních řízení). Ovšem i oblasti jako zahájení podnikání nebo administrace zahraničně-obchodního případu, kde se zaostávání v délce procedur mezi nejlepšími a ČR počítá na jednotky dnů, ukazují, že debyrokratizace standardních úkonů a větší důvěra a také odpovědnost vložena na ty, kdo je činí, jsou v ČR velmi potřebné.

V souhru je z uvedeného zřejmé, že naší skutečnosti neodpovídá ani občasné mediální sebestmračenství, které nad ČR láme hůl v důsledku její směšnosti či bezvýznamnosti, ale ani neméně časté chlácholení poukazující na to, že v mnoha srovnatelných zemích jsou na tom stejně či hůře. Země dobrých, mnohdy až záviděníhodných vstupních parametrů (bezpečná a zdravotně nezávadná část světa, v sousedství vyspělých a poptávkově silných trhů, s dlouhou tradicí výroby a obchodu, vzdělanou, disciplinovanou pracovní silou a slušnou infrastrukturou) patří některými aspekty své politiky a institucí do třetího světa. A pokud se takto strádající politice a institucím dařilo až dosud držet v ČR makroekonomickou stabilitu, pak neschopnost efektivních reform, diskreditace politiky a úřadů v očích veřejnosti nás mohou v důsledku hospodářské krize, která si reformy přímo vynucuje a jejich absenci tvrdě trestá, o tento nepochybně pozitivní ukazatel přivést.

Zpráva z mezinárodních statisticko-ekonomických dnů

Mezinárodní statisticko-ekonomické dny

Ve dnech 17. a 18. září 2009 se na půdě Vysoké školy ekonomické v Praze konal již třetí ročník vědecké konference Mezinárodní statisticko-ekonomické dny. Pořádala ji katedra statistiky a pravděpodobnosti (FIS) a katedra mikroekonomie (FPH) VŠE v Praze. Cílem konference byla prezentace a diskuse nad aktuálními problémy z oblasti statistiky, demografie, ekonomie a jejich vzájemné propojení.

Jednotlivé příspěvky byly rozděleny do dvou dílčích sekcí. V první sekci zazněla témata z oblasti statistiky a demografie, zejména aktuální problémy z oblasti ekonomické statistiky, harmonizace statistiky s EU, propojení statistiky s ekonomikou na mikroúrovni a makroúrovni, výuka statistických předmětů a také výpočetní statistika a její praktické využití. Diskusi vedl Tomáš Löster a bylo zde přihlášeno 24 příspěvků.

V sekci ekonomie zaznělo osm příspěvků z celkového počtu 19 přihlášených. Ekonomická sekce byla organizována v rámci výzkumného záměru FPH VŠE v Praze: „Nová teorie ekonomiky a managementu organizací a jejich adaptační procesy“. Usilovala o to, blíže charakterizovat aktuální ekonomický vývoj a současný stav ekonomické teorie. Následující text přináší přehled přednesených příspěvků a stručně zachycuje diskusi vzniklou kolem nich.

Sekce ekonomie

Zástupcem sekce ekonomie, vedoucím jednání, ale i jedním z účastníků byl Tomáš Pavelka. Zazněly zde následující příspěvky:

- Čerpání prostředků ze strukturálních fondů v jednotlivých krajích ČR (Lubomíra Breňová, Marta Nečadová)
- Etický rozměr soudobé globalizace a ekonomické vědy (Zuzana Džbáňková, Pavel Sirůček)
- Hlavní příčiny současného vývoje míry inflace v ČR (Tomáš Pavelka)
- Hodnocení institucionální kvality České republiky v kontextu zemí EU-27 (Anna Bajzík, Milan Žák)
- Makroekonomické účinky toků přímých zahraničních investic na ČR (Jiří Dobrylovský, Tomáš Löster)
- Nová ekonomika jako pozitivní nabídkový šok (Jindřich Soukup)
- Potential Threats of Further Enlargement of the European Union: Position of France (Irena Descubes)
- Přímé zahraniční investice v podmínkách globální recese (Bronislava Hořejší)

Hlavní myšlenkou prvního příspěvku, zaměřeného na „Čerpání prostředků ze strukturálních fondů podle krajů České republiky“ bylo porovnat množství podaných žádostí podle krajů ve dvou obdobích s cílem zjistit vývoj zájmu firem o prostředky z fondů EU. Zvýšení konkuren-

ceschopnosti české ekonomiky je hlavním cílem Operačního programu podnikání a inovace (2007 až 2013)¹, z jehož dat příspěvek vycházel. Respondenti z řad firem zpracovatelského průmyslu uváděli rostoucí zájem o poskytování prostředků ze strukturálních fondů EU. Pohled na oficiální statistiky však silně zájem firem o prostředky z fondů EU nepotvrdil. V obou sledovaných obdobích (r. 2007 a 2009) byly počty podaných, zamítnutých i vyřízených žádostí podle krajů téměř stejné. Na prvním místě byl v počtu podaných (707 v r. 2007 i 2009) a vyřízených (462 v r. 2007, 460 v r. 2009) žádostí Moravskoslezský kraj. Naopak nejméně žádostí bylo v obou letech jak podáno (106), tak i vyřízeno (69) v Karlovarském kraji. Autorky hledaly odpověď na nepotvrzenou tezi o růstu zájmu firem o prostředky z EU např. i v administrativních záležitostech. Diskuse účastníků konference však poukázala na fakt, že v analýzách autorek nebyly vůbec zohledněny objemy finančních prostředků žádostí.

S největší kritikou se musel vyrovnat příspěvek „Etický rozměr soudobé globalizace a ekonomické vědy“. Kritika účastníků diskuse tkvěla v chybějícím matematickým aparátu, který by výroky autorů potvrdil nebo naopak vyvrátil. Příspěvek sice zajímavě popsal historický vývoj globalizace², její rozdělení a současné stádium, ale normativní soudy (např. i tvrzení, že charakteristickým rysem současné etapy vývoje světové ekonomiky je prohlubování rozdílu mezi zeměmi nebo diferenciací uvnitř společnosti apod.) bez jakýchkoliv empirických důkazů byly trnem v oku posluchačů. Taktéž celá vyjmenovaná řada negativních sociálních důsledků globalizace jako nárůst nerovností, nezaměstnanosti, kriminality, terorismu, etnických konfliktů nebo degradace vzdělanosti nenašla u posluchačů podporu. Do popředí se tak dostala v ekonomické obci stále aktuální otázka použití matematiky a statistiky v ekonomické vědě. Dalo by se obecně říci, že tzv. methodenstreit neboli spor o metodu, je stále živý.

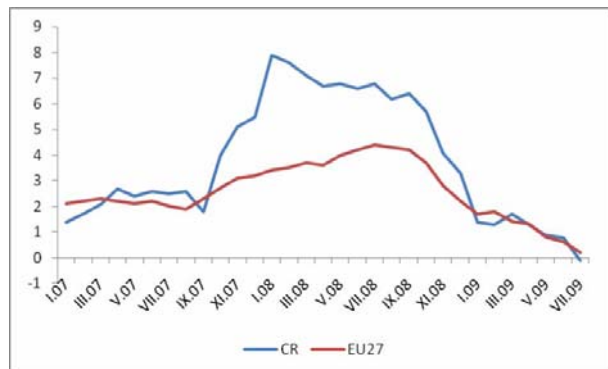
„Hlavní příčiny současného vývoje míry inflace v ČR“ analyzoval Tomáš Pavelka. Od roku 1999, kdy pod vlivem minirecese a zpřísnění měnové politiky ČNB míra inflace výrazně klesla, lze charakterizovat českou ekonomiku jako nízkoinflační. Rok 2008 však znamenal zrychlení míry inflace (až na 6,8 %), zatímco v letošním roce dochází naopak k deflaci. Autor analyzoval jak vnitřní, tak vnější příčiny kolísání inflace. Z vnitřních příčin byla zmíněna reforma veřejných financí z loňského roku, administrativní úpravy cen zboží s regulovanými cenami (zejména deregulace nájemného), ale i výkyvy měnového kurzu koruny. Mezi vnější příčiny patřily změny světových cen potravin a surovin (především ropy). Příspěvek obsahoval také zajímavé srovnání míry inflace v ČR s ostatními členskými zeměmi EU. Míra inflace v ČR se první tři čtvrtiny roku 2007 pohybovala v podstatě na úrovni průměru EU-27, v posledním čtvrtletí 2007 však začala průměrnou míru inflace EU převyšovat. Jako příčinu autor uvádí

¹ Operační programy představují mezistupeň mezi strukturálními fondy, hlavním nástrojem strukturální politiky EU, a konkrétními příjemci finančních prostředků.

² Počátky globalizačních procesů a trendů byly, podle názoru autorů, zaznamenány již před 8 tis. lety při rozšíření geneticky upraveného obilí nebo i v 15 století v časech dobytí Ameriky či Indie.

administrativní úpravy cen některých statků a služeb a změny nepřímých daní (některé v rámci reformy veřejných financí z roku 2008). S postupným odezdnáváním těchto faktorů se míra inflace v ČR navrátila zpět k průměru EU (viz graf 1). Autor v závěru svého příspěvku varoval, že tato skutečnost by měla být vzata v úvahu při dalších úpravách administrativních cen a nepřímých daní ve spojitosti s přijetím eura, neboť míra inflace je jedním z maastrichtských kritérií.

Graf 1: Míra inflace v ČR a EU-27

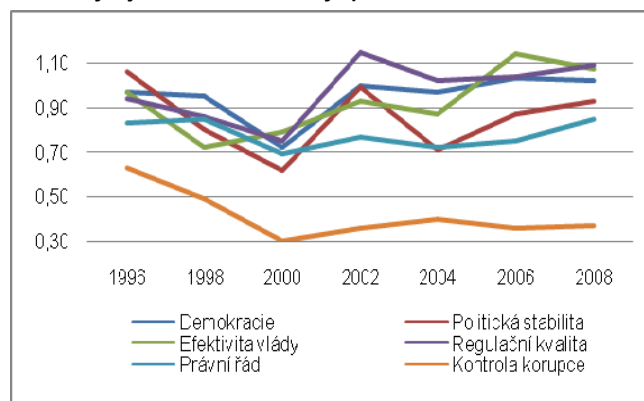
Pramen: Eurostat In: [4]

CES VŠEM se na Mezinárodních statisticko-ekonomických dnech prezentovalo příspěvkem „**Hodnocení institucionální kvality České republiky v kontextu zemí EU-27**“. Hodnocením kvality správy v širokém mezinárodním srovnání se dlouhodobě věnuje zejména Světová banka. Příspěvek diskutoval aktuální data v zemích EU a doplňoval je o data dalších indexů sledujících hodnocení institucionální kvality s některými rozšiřujícími pohledy.

Hlavní otázkou ze strany účastníků konference bylo, nakolik jsou prezentované výsledky indexů skutečně nezávislé a osvobozené od osobních zájmů a soudů hodnotitelů, jelikož jsou při hodnocení institucionální kvality v mnohých případech použita právě měkká data. Zazněla i svérázná myšlenka zjistit, odkud tyto nezávislé organizace čerpají finanční prostředky, a zpracovat *žebříček nezávislosti* těchto nezávislých organizací.

Prozatím předkládáme projekt Světové banky Governance Matters pro rok 2009 ve standardním zpracování. Česká republika se aktuálně (v roce 2009) ocitla mezi evropskou sedmadvacítkou na 18. místě a svůj počáteční náskok vůči průměru EU-12 pomalu ztrácí. Diskusi vyvolalo zejména hodnocení jednotlivých složek indexu kvality správy ČR od roku 1996 až po současnost. ČR byla podle projektu Governance Matters v roce 2008 oproti roku 1998 téměř stejně demokratická, politicky stabilnější a měla značně výkonnější vládu. Velmi úspěšně sice snižuje regulační zátěž, nicméně kvalita právního řádu zůstává stejná. Dvě složky kvality správy, jimiž jsou již jmenovaný právní řád a kontrola korupce, jsou v případě ČR hodnoceny nejhůře. Kvalita právního řádu se za posledních deset let vůbec nezměnila a v průběhu těchto deseti let byla dokonce horší než byl počáteční (rok 1996) a koncový stav (rok 2008). Zcela nejhorších hodnot však dosáhla v případě kvality kontroly korupce. Ta představuje v ČR dlouhodobě nejhorší a rostoucí problém (viz graf 2).

Graf 2: Vývoj složek indexu kvality správy v ČR

Pramen: Governance Matters 2009, vlastní úpravy.

Z dalších vybraných ukazatelů hodnotících určitou složku institucionální kvality zemí EU vyvolal diskusi zejména Index globální integrity prezentovaný již v předchozím vydání bulletinu. Je nutno připomenout, že Index globální integrity neměří korupci jako takovou, ani její vnímání, nýbrž protikorupční a dozorčí instituce, mechanismy a praktiky. Účastníky konference překvapily vysoké hodnoty indexu nových členských zemí EU – Bulharska a Rumunska. Avšak, z výše uvedeného vyplývá, „více integrity“ není totéž co „méně korupce“. Nesoulad s obecně rozšířenou představou slabých protikorupčních systémů a bujení korupčních skandálů v daných zemích vysvětlují zejména nedávné reformy v souvislosti s přístupovým procesem zemí východní Evropy do EU a NATO, na čemž se shodli i účastníci konference (viz tabulka 1).

Tabulka 1: Index globální integrity

	2004	2006	2007	2008
Bulharsko	..	80	87	87
Francie	..	..	78	..
Itálie	83	..	81	79
Litva	..	..	..	74
Lotyšsko	..	..	84	..
Maďarsko	..	..	..	77
Německo	83	..	..	..
Polsko	..	..	..	88
Portugalsko	86	..	..	..
Rumunsko	..	86	81	80
Španělsko	..	..	81	..

Poznámka: Výsledky v kategoriích 0–100 (100 nejlepší).

Další z prezentovaných statí „**Makroekonomické účinky toků přímých zahraničních investic na ČR**“ měla za cíl zhodnotit makroekonomické indikátory ČR (tempo růstu HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti a obchodní bilance) v závislosti na tocích přímých investic do a ze země.³ Obecná představa o významu PZI pro cílovou ekonomiku vychází podle autorů z očekávané podpory hospodářského růstu stimulovaného PZI, poklesu míry nezaměstnanosti v důsledku tvorby nových pracovních míst a také očekávání proexportních účinků PZI (a tedy

³ ČR není výhradním příjemcem PZI. Suma investic směřujících z ČR však není souměřitelná s objemem investic, jež směřují naopak do ČR [4].

kladných důsledků přílivu PZI na obchodní bilanci a rovněž na finanční účet platební bilance). Na druhé straně se v PZI spatřuje rizikový faktor pro stabilitu cenové hladiny (předpokládané inflační účinky PZI kvůli růstu peněžní zásoby). Skutečné účinky PZI se podle analýz jiných autorů značně odlišují od efektů, které jsou v této souvislosti očekávány. Příspěvek se pomocí aparátu kvantitativní analýzy snažil zjistit a determinovat do jaké míry PZI určují makroekonomický vývoj ČR v období od roku 1993 do 2007.

Kvantitativní analýza ukázala, že PZI v podmínkách ČR nelze považovat za prorůstový činitel (vytěsnění části domácích investic). Pokud jde o vývoj cenové hladiny, ukazuje se, že příliv PZI nemá v České republice inflační účinky. Míra nezaměstnanosti se navzdory stovkám miliard PZI do české ekonomiky nijak výrazně nesnižuje (statisticky bylo naopak prokázáno, že PZI mají tendenci míru nezaměstnanosti zvyšovat). Neprokázala se žádná jednoznačná korelace mezi PZI a účinky na obchodní bilanci. Doporučení autorů v závěru analýzy je následující: „Těžiště pobídek by se mělo přesunout od kvantitativních ukazatelů (co nejvíce PZI) směrem k ukazatelům kvalitativním (podpora pouze těch investičních projektů, jež povedou k dynamizaci komparativních výhod české ekonomiky včetně takových předností, jako je členství v EU, geografická poloha na křižovatce Evropy, vysoce kvalifikovaná pracovní síla atd.). Diskuse kolem příspěvku zdůraznila možnost hlubší sektorové analýzy dopadu PZI na proměnné ekonomického prostředí. Dalším návrhem pro autory bylo zohlednění časového zpoždění PZI při kvantitativních analýzách.

„Nová ekonomika jako pozitivní nabídkový šok“ aneb alternativně „Znalostní ekonomika – odeznívající pozitivní nabídkový šok“. Z autorova rozboru pojmu znalostní ekonomika a nová ekonomika plyne, že „obě kategorie v podstatě zkoumají obdobné procesy, které probíhají v rámci světového hospodářství i na úrovni jednotlivých národních ekonomik, avšak z různého úhlu pohledu.“ Hlavním společným rysem je důraz na vzdělání, znalosti a informační a komunikační technologie v globalizované ekonomice. Opírajíc se o metodiku amerického Progressive Policy Institute na základě vlastních propočtů autor provedl porovnání USA a ČR.⁴ Podle jeho výsledků se mezera mezi ČR a USA v letech 2000 až 2006 nezmenšovala; pravděpodobně se dále prohlubovala. Údaje o znalostní ekonomice převzaté z publikací ČSÚ ukazují na zaostávání ČR i za průměrem EU-15. Autor však objasňuje, že naznačená mezera je paradoxně kladným jevem z hlediska současné fáze ve vývoji hospodářského cyklu české ekonomiky. Relativní zaostávání českého hospodářství za situací v USA a EU-15 naznačuje další růstový potenciál znalostní ekonomiky v ČR.

Zajímavé zpestření konference představoval příspěvek: **„Potential Threats of Further Enlargement of the European Union: Position of France“**. Aplikoval metodu textové analýzy (STAM) na soubor 83 oficiálních projevů⁵ francouzského prezidenta Nicolase Sarkózyho ohledně turecké kandidatury na přijetí do Evropské unie. Podle

autorky, žijící a přednášející ve Francii, je averze současného francouzského prezidenta k budoucímu plnému členství Turecka v EU dobře známá. Za pomoci softwarového programu Wordmapper (Grimmersoft©) studovala vývoj projevů Nicolase Sarkózyho týkajících se Turecka a jeho event. vstupu do EU. V příspěvku bylo zdůrazněno, že šikovnost prezidenta Sarkózyho při manévrování s národními a mezinárodními médii umožnila studium oficiální pozice Francie při přístupových jednáních Turecka k EU. Textové statistické metody byly vyvinuty za posledních 20 let. Z pozorování vyplynulo, že Sarkózy, jako vystudovaný právník, preferuje krátké fráze s častým opakováním klíčových slov tak, aby si je posluchači dobře zapamatovali. Koeficient sofistikovanosti Sarkózyho projevů je jen 0,65 (čím je koeficient blíže k hodnotě 1,0, tím vyšší je sofistikovanost projevů). Nižší sofistikovanost Sarkózyho statí umožňuje oslovit širší publikum, jde tedy o populistický tah.

Závěry textové analýzy potvrdily existenci dvou časových období. Rozdíl v projevech se týká období před a po přistoupení středomořských zemí do EU. Před vstupem těchto zemí Sarkózy trval na potřebě determinace evropských hranic a vytvoření tzv. *Group of wisdom*, která by určila nakolik Turecko je anebo není evropské. Po rozšíření EU o středomořské země se Sarkózy zaměřil na těžkopádnost rozhodovacích procesů v rámci rozšířené EU a vyžadoval zvýšení politické struktury s jasnějším vůdcovstvím. Turecko mu sloužilo jako příklad silného spojence pro EU, avšak nikdy nevyslovil v žádném projevu náklonnost k přístupu Turecka k EU. Jasně však bylo vysloveno jeho přání, aby jednoho dne viděl Ukrajinu a ostatní balkánské země jako plnohodnotné členy EU.

„Přímé zahraniční investice v podmínkách globální recese“ byl druhým z příspěvků, které se zabíraly přímými zahraničními investicemi. Podle slov autorky šlo o vykreslení dopadů následné globální recese na PZI (jak na celosvětové úrovni, tak na úrovni ČR). Pozornost byla věnována i možnostem řešení a přístupu některých vlád k dohodnutým principům uvolnění podmínek pro mezinárodní pohyb kapitálu.

Všechny příspěvky z konference jsou dostupné ve Sborníku příspěvků MSED 2009.

⁴ „Zkoumán byl stav a vývoj znalostní ekonomiky v ČR v porovnání se stavem znalostní ekonomiky ve dvou členských státech USA (Massachusetts a Západní Virginie) a v USA jako celku.

⁵ Projevy byly rozděleny do pěti skupin: 1. oficiální projev, 2. interview, 3. tiskové konference, 4. písemné prohlášení Prezidentské kanceláře, 5. projevy mluvčích francouzského prezidenta.